

LIBERTAT!

LLIBERTAT!

LA LLUITA DELS CATALANS PELS DRETS SOCIALS I NACIONALS

Al llarg de la història, **la defensa de les nostres lleis i institucions polítiques** no ha estat una idea abstracta. Ha estat i és la plasmació de la **voluntat dels catalans d'autogovernar-nos**, d'emancipar-nos socialment, de defensar-nos dels abusos de poder, d'assolir majors quotes de **llibertat individual i col·lectiva**, i de fer respectar tots els **drets conquerits** amb sang, suor i llàgrimes.

Aquesta exposició itinerant ret **homenatge a totes les generacions** de catalans que ens han precedit en **la lluita pels drets individuals, la justícia social i la llibertat nacional**.

EXPOSICIÓ ITINERANT

DIRECCIÓ
ASSESSORAMENT HISTÒRIC
COORDINACIÓ I DOCUMENTACIÓ
DISSENY GRÀFIC

JOSEP HUGUET
ÒSCAR JANÉ I QUERALT SOLÉ
ARNAU ALBERT I JOSEP VALL
JORDI VINYETS / GLÒRIA COMELLAS

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

1714 / 2014

Ajuntament de Barcelona

IMATGES

AAP Arxiu de l'Abadia de Poblet
ACA Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona
AFB Arxiu Fotogràfic de Barcelona
AGA Archivo General de la Administración, Alcalá de Henares
AHCB Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AM Ajuntament de Manresa
AMSJA Arxiu Municipal de Sant Joan de les Abadesses
AMTM Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, Poblet
ANC Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès
APL Arxiu de la Paeria de Lleida
BC Biblioteca de Catalunya, Barcelona
BM British Museum, Londres

BNE Biblioteca Nacional de España, Madrid
BNF Bibliothèque Nationale de France, París
BPA Biblioteca Pública Arús, Barcelona
CDMH Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
CEC Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona
FACS Fundació Antiga Caixa Sabadell 1859, Sabadell
FJI Fundació Josep Irla, Barcelona
IAAH-AM Institut Amatller d'Art Hispànic - Arxiu Mas, Barcelona
IEC Institut d'Estudis Catalans, Barcelona
IEFC Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya, Barcelona
MNAC Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona

MAS Museu d'Art de Sabadell
MG Museu de la Garrotxa, Olot
MHC Museu d'Història de Catalunya, Barcelona
MP Museo del Prado, Madrid
SM Seu de Manresa
SO Serra d'Or, Barcelona
TCG Tresor de la Catedral de Girona
UAB Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra
UB-BPR-CRAI Universitat de Barcelona, Biblioteca del Pavelló de la República, Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació, Barcelona
V&AM Victoria & Albert Museum, Londres

DE LA INDEPENDÈNCIA DELS COMTATS CATALANS A LES ASSEMBLEES DE PAU I TREVA

L'origen del poble català es troba en la conquesta cristiana enfront de l'Islam que, a finals del segle VIII, conforma els **comtats de la «Marca Hispànica»** de l'Imperi Carolingi. Uns territoris, que a la fi del segle IX **s'emancipen del nomenament de l'emperador** i esdevenen hereditaris. Al llarg del segle X, **el comtat de Barcelona unifica aquest territori i conquereix més terres als musulmans**. El 988 **Borrell II**, després de no renovar la fidelitat al rei franc, propicia **la independència dels comtats catalans**.

Aquests comtats tenen, en els seus inicis, **un sistema social caracteritzat per la llibertat dels pagesos**, propietaris de la terra que conreen, i per la submissió de les autoritats —comtes, vescomtes i veguers— a la **Lex Visigothorum**, llei hereva, en part, del Dret Romà. A l'inici del segle XI, però, **la revolució feudal** acaba amb aquest sistema quan **la noblesa militar sotmet a servitud la pagesia expropiant-ne les terres**. Els senyors feudals abusen violentament del seu poder, portant a la fallida l'autoritat comtal. Enfront d'ells l'Església, en aliança amb pagesos i mercaders, convoca el 1027 a Toluges, a iniciativa de **l'Abat Oliba**, la primera de **les assemblees de Pau i Treva de Déu**, per frenar **la violència feudal** i que, amb la Cort comtal, inicien la tradició parlamentària catalana. S'estableix, sota **pena d'excomunió, el dret de sagrera** —la prohibició dels actes violents al voltant d'una església—, i s'instaura el deure **d'abstenir-se de combatre** entre dijous i dilluns per tal de complir el precepte dominical, **permetre l'assistència al culte** als creients i el desenvolupament pacífic de **l'activitat comercial als mercats**.

El 1068 **Ramon Berenguer I i Almodis de la Marca** institueixen els *Usalia*, el primer nucli dels **Usatges de Barcelona** —redactats en base, entre d'altres, a la *Lex Visigothorum* i disposicions de les assemblees de Pau i Treva— que regulen el feudalisme i són **la base del Dret consuetudinari català**. Es posa fi a la inseguretat provocada pels duels i la prova de Déu, recuperant les garanties judicials amb proves testificals i documentals.

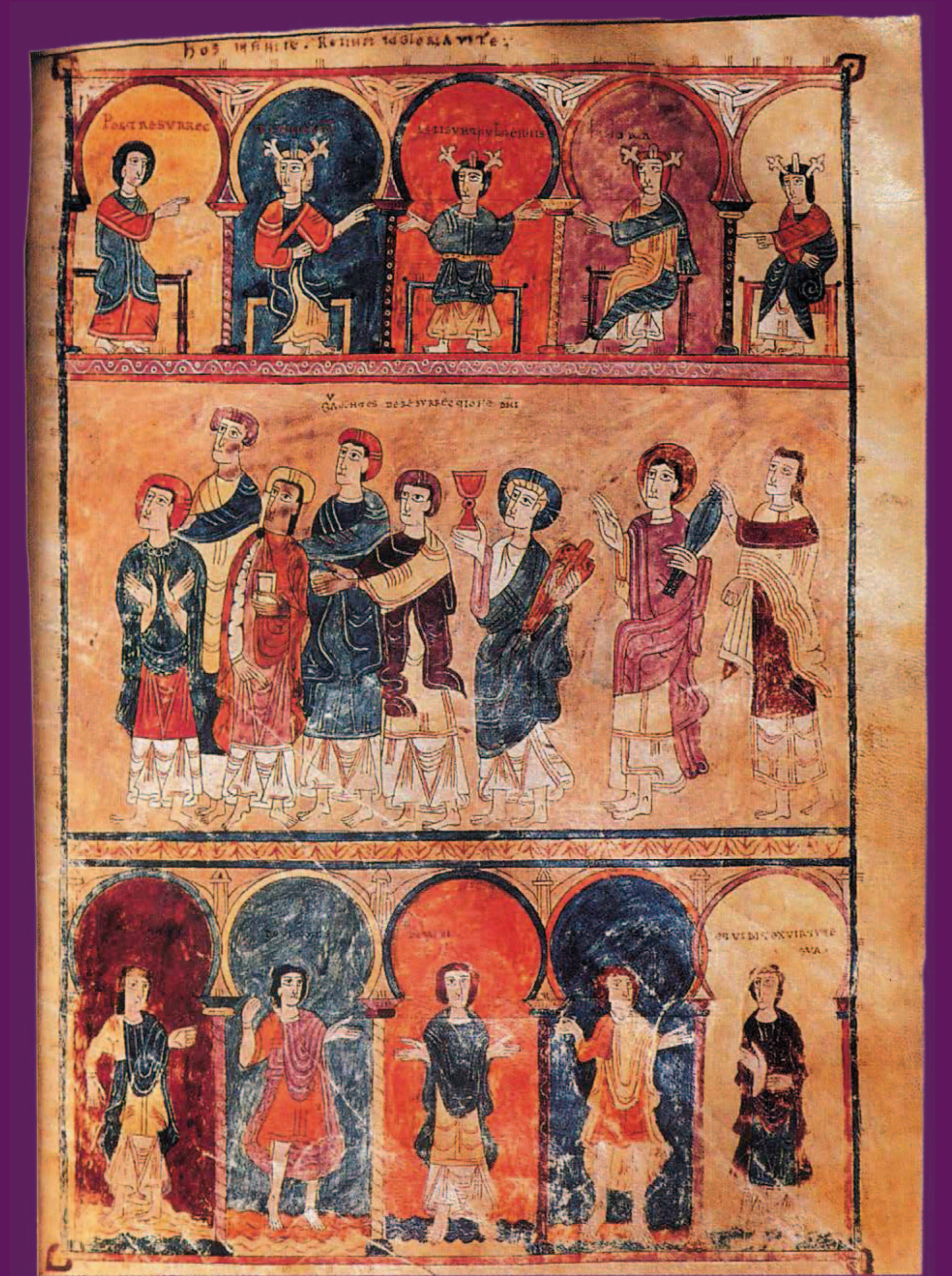
Circa 1162-1196
Miniatura del còdex dels *Usatges de Barcelona*, que representa Alfons I durant la celebració d'una assemblea de Pau i Treva, reunit amb la cúria, organisme de la cort comtal assessor del monarca en matèria legislativa i judicial.

APL

Circa 800
Pàgina d'un exemplar manuscrit de la *Lex Visigothorum*, el principal codi jurídic dels comtats catalans de l'època prefeudal.

BNE

975
Senyors i altres personatges de l'època prefeudal representats al *Beatus de Girona*. Còpia feta pel prevere Senior del llibre del Beat de Liébana *Commentarium in Apocalypsin* (776). Les miniatures són obra del prevere Emeteri i la monja Ende.

TCC

Barcelona, 1067
Il·lustració del *Liber feudorum maior* (circa 1192) que representa els comtes de Barcelona, Ramon Berenguer I i Almodis de la Marca comprant als comtes de Cerdanya, Guillem Ramon i Adelaida —per 2.000 unces en monedes d'or—, la cessió dels seus drets sobre Carcassona.

ACA

Perpinyà, 1172
Els homes de Perpinyà jurant fidelitat a Alfons I, en una miniatura del *Liber feudorum Ceritanie* (segle XII-XIII).

ACA

LLIBERTAT!

UNA MONARQUIA CONFEDERAL I PACTISTA. CORTS, CONSELL DE CENT I GENERALITAT

El 1137 el matrimoni entre el comte de Barcelona, **Ramon Berenguer IV**, i l'hereva aragonesa, **Peronella**, configura la **Corona d'Aragó, com la unió pactada entre el Regne d'Aragó i el Principat de Catalunya**, sota la dinastia del Casal de Barcelona.

El 1213 l'expansió occitana de la Corona d'Aragó s'estronca a la batalla de Muret. Cap al món musulmà, en canvi, l'expansió és un èxit amb **la conquesta de Mallorca, el 1229, i de València, el 1238**, per part de **Jaume I**, que en lloc d'incorporar els nous territoris a Catalunya o Aragó, **crea dos nous estats: el Regne de Mallorca i el Regne de València, en un model de monarquia confederal**.

Durant el regnat de **Jaume I** el procés de confluència de les assemblees de Pau i Treva amb la Cúria —hereva de la Cort comtal— dona lloc a les **Corts Generals de Catalunya —l'òrgan legislatiu medieval—** compostes per tres estaments: el braç militar (la noblesa); el braç eclesiàstic (la jerarquia religiosa); i el braç reial (l'emergent burgesia de viles i ciutats). Una burgesia urbana que a Barcelona impulsa, el 1265, un **govern municipal: el Consell de Cent**.

La principal demanda dels reis a les Corts és finançar les seves empreses militars, mentre que els estaments exigeixen a canvi el reconeixement i atorgament de drets. Aquest sistema de **sobirania pactada característic del Dret constitucional català medieval i modern** s'institucionalitza a les Corts de Barcelona de 1283 quan els tres estaments pacten amb el rei: **convocar Corts cada any; compartir l'elaboració de les lleis; respectar els Usatges; i reconèixer els privilegis dels braços**.

Aviat les Corts es doten d'eines de supervisió dels acords. Primer de caràcter temporal i permanents a partir de les Corts de Cervera de 1359 amb la creació de la **Diputació del General o Generalitat, un òrgan executiu a cura de la política fiscal i la recaptació de donatius** per la Corona de **Pere III**, en guerra contra Castella i en plena **expansió mercantil i militar per la Mediterrània**.

Lleida, 1242
Miniatura de l'incunable *Usatges de Barcelona i Constitucions de Catalunya* (1495), que representa Jaume I presidint una reunió de les Corts Generals de Catalunya.

ACA

València, 1237
Taula central del *Retable del Centenar de la Ploma* (circa 1400), de Miquel Alcanys, que representa la Batalla del Puig de Santa Maria, amb el rei d'Aragó Jaume I —auxiliat per Sant Jordi— lluitant contra els sarraïns en la campanya per la conquesta de València.

V&AM

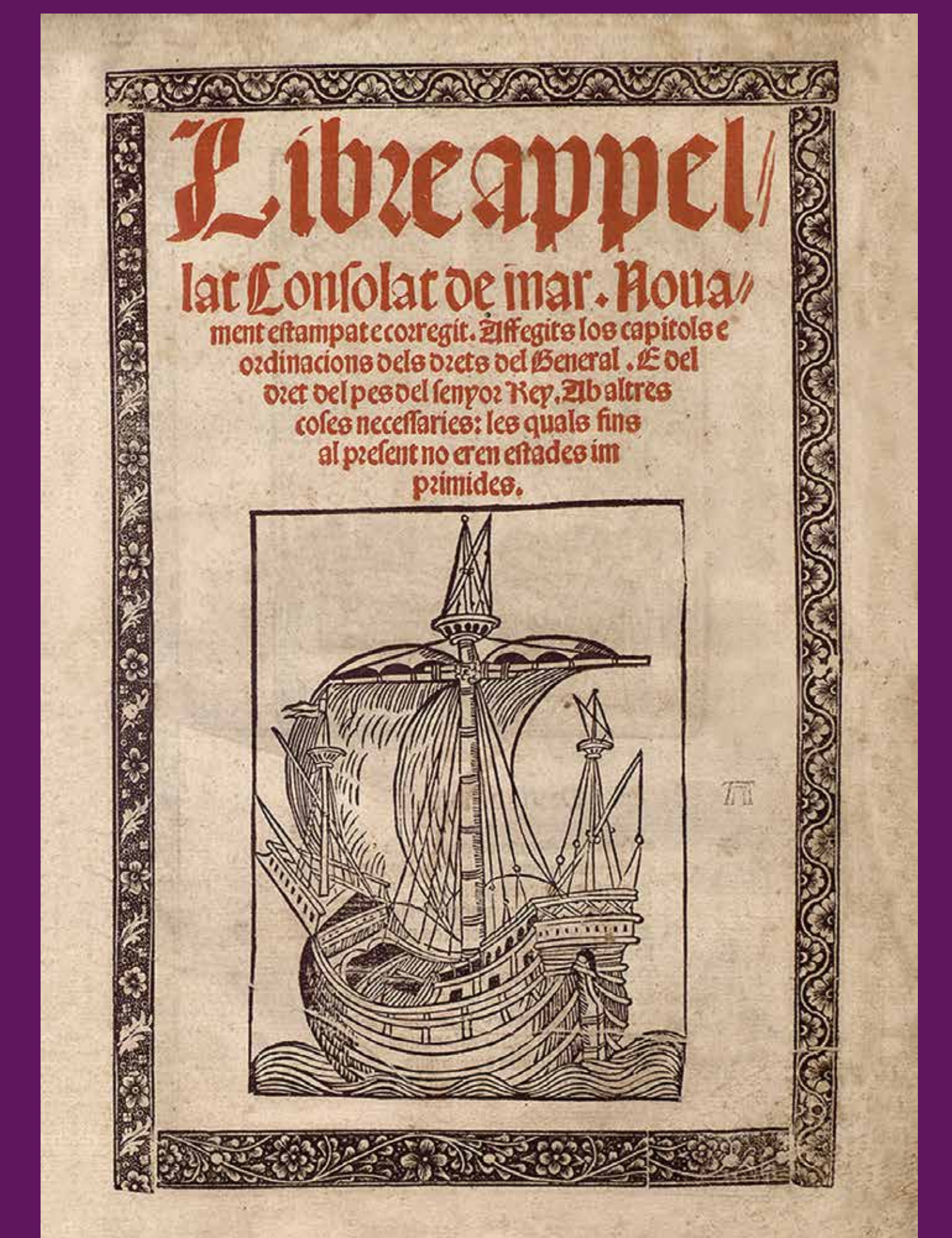
Circa 1375
Atlas Català, obra del cartògraf jueu mallorquí Cresques Abraham. L'escola cartogràfica mallorquina fou de les més importants de l'edat mitjana, fruit de la potència naval de la Corona d'Aragó, que permeté la seva expansió militar i comercial.

BNF

Barcelona, 1484
Consellers i regidors de Barcelona amb el conseller en cap Ramon Savall, en una miniatura de *Lo Terç del Crestià*, obra de Francesc Eiximenis.

BNE

Barcelona, 1518
Llibre del Consolat de Mar, compendi de lleis de dret marítim que va regir durant segles a la Mediterrània. D'origen català, va ser traduït a gran quantitat de llengües i ha servit com a base per a la legislació marítima actual.

BC

LLIBERTAT!

3

1410-1516

GUERRA CIVIL I REVOLTES REMENCES

El 1410 **Martí l'Humà** mor sense descendència posant **fi al llinatge del Casal de Barcelona** a la Corona d'Aragó. El Compromís de Casp de 1412 instaura la dinastia castellana dels Trastàmara que aviat entra en conflicte amb el pactisme català.

El 1462 esclata la **Guerra Civil catalana** provocada per l'actitud autoritària de Joan II enfront d'una Generalitat que vol limitar el seu poder. Aquesta es barreja amb el **conflicte barceloní que enfronta la noblesa —la Biga— amb la petita burgesia —la Busca—**, i amb la **Primera guerra remença**, en la qual els pagesos s'alcen contra els mals usos dels senyors feudals, en una de les primeres revoltes col·lectives a Europa per assolir una certa emancipació social.

El 1472 acaba la Guerra Civil sense vencedors ni vençuts, però amb el **país extenuat i les institucions afeblides**. És amb el nou rei d'Aragó i consort de Castella, **Ferran II**, que a les Corts de Barcelona de 1481 es pacten els canvis: **devaluació monetària i proteccionisme**, que és, en part, **el programa econòmic de la Busca**; i reforçament del poder reial davant la Generalitat, signe de la transició de l'edat mitjana a la moderna.

La Segona guerra remença acaba el 1486 amb la Sentència de Guadalupe que, a canvi d'un pagament, posa **fi als mals usos: intestia** —confiscació de part dels béns del pagès mort sense testament—, **eixorquia** —apropiació de part de l'herència del pagès sense descendència—, **cugúcia** —confiscació de part o tots els béns del pagès que ha patit adulteri—, **àrsia** —indemnització que el pagès ha de pagar en cas d'incendi fortuït...

Amb la contractació emfitèutica, un sistema d'arrendament a llarg termini, la pagesia esdevé més lliure. Catalunya és el territori europeu més precoç en començar a posar fi al sistema feudal i **alliberar-se de bona part de les xacres de la servitud**. Aquest fet serà a la base de la tradició de defensa dels drets socials i les llibertats individuals que arrelarà en totes les capes populars.

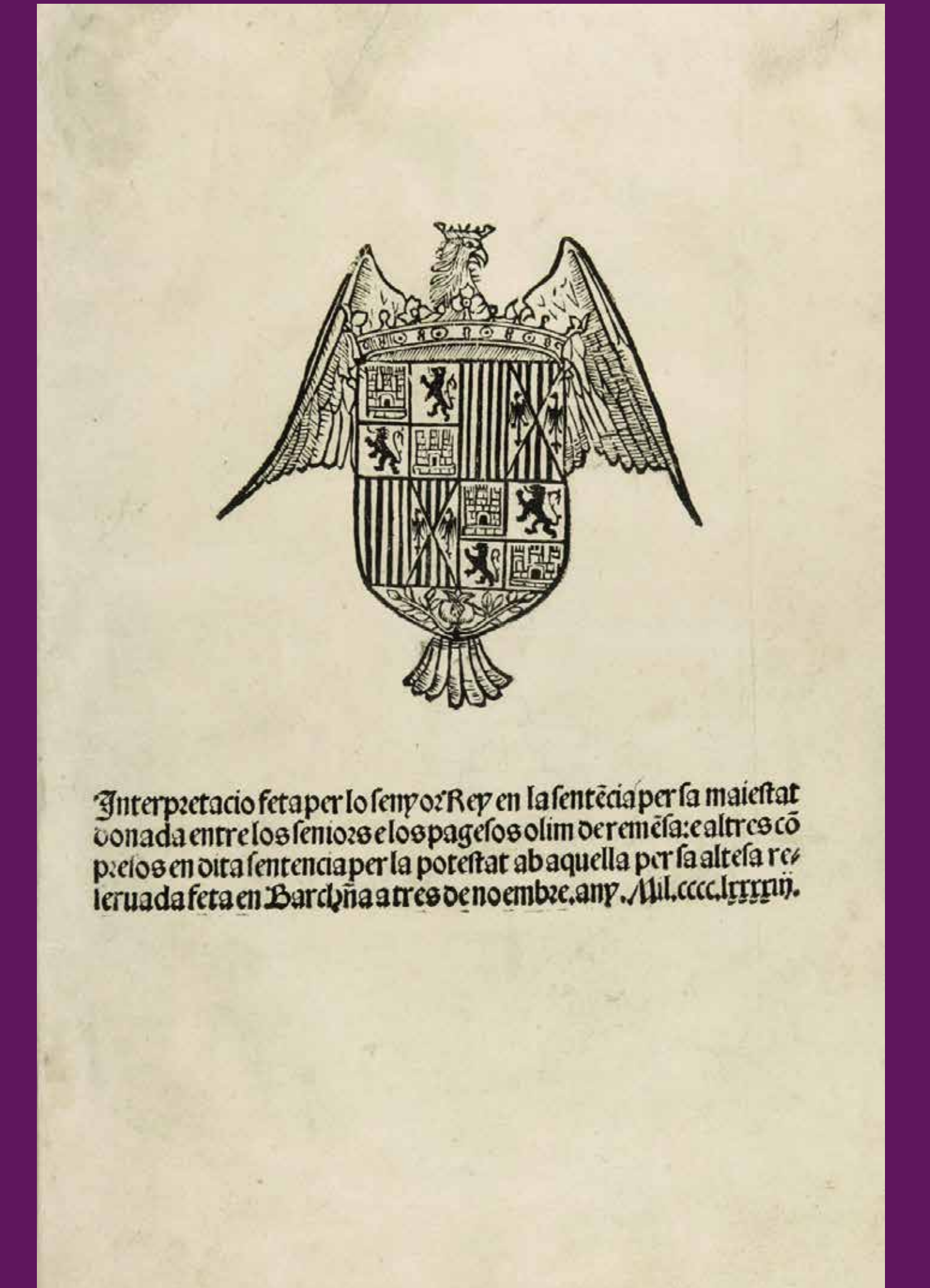
Barcelona, 1416
Quadre de Ricard Planells, *Joan Fiveller exigeix a Ferran d'Antequera que pagui el vectigal de la carn* (1899), que recull el pols entre l'autoritarisme monàrquic i les lleis pactades, amb el conseller municipal de Barcelona i el rei de la Corona d'Aragó com a protagonistes.

Manresa, 1406
Detall del retaule de *Sant Nicolau i Sant Miquel*, de Jaume Cabrera, que il·lustra la compra de blat per a la ciutat, per part del rei i els membres de l'oligarquia municipal.

Circa 1300
Senyor feudal i pagesos sotmesos als mals usos.

Barcelona, 1498
Interpretació feta per lo senyor Rey en la sentència por Sa Magestat donada entre los señores e los pagessos de remensa...
Edició de la Sentència de Guadalupe que posava fi als mals usos durant el regnat de Ferran II.

LLIBERTAT!

Amb la unió amb Castella, els reis deixen de viure i regnar des de la Corona d'Aragó. **L'absentisme reial** instaura la figura del virrei, un càrrec exercit sobretot per nobles i eclesiàstics castellans. Malgrat la pèrdua de pes de les Corts, el 1585 a Montsó, s'actualitzen les **Constitucions** consolidant un **corpus jurídic de drets garantits per al poble** —elaborat al llarg dels darrers tres segles— i on **la Generalitat s'erigeix com a contrapès als abusos de la monarquia**: pagament d'impostos per part de la família reial; inviolabilitat del domicili i de les comunicacions; dret a reparació davant l'abús de l'administració; jurisdicció catalana —només les Corts poden derogar les Constitucions, mai el Rei...

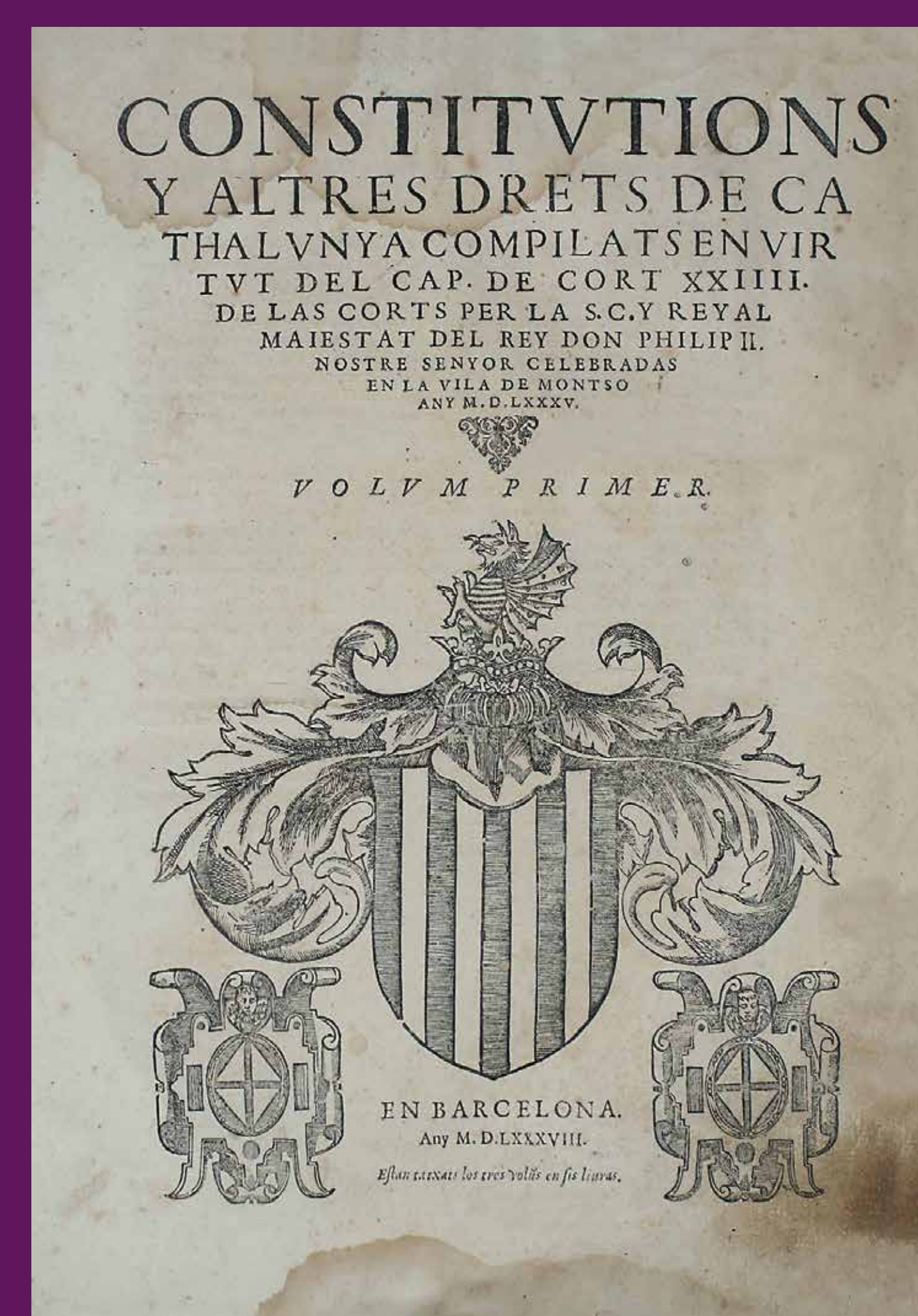
Durant la Guerra dels Trenta Anys (1618-1648) **la Monarquia Hispànica vol imposar un servei armat** als seus dominis. **Catalunya s'hi nega**: les Constitucions només obliguen **els catalans a mobilitzar-se en defensa del propi territori**. La guerra entre Castella i França planteja un altre problema quan **l'exèrcit castellà** vol obligar la població a **mantenir els soldats**, allà on no hi ha castell. El 1640 **els pagesos, farts dels abusos de les tropes, es revoltent**. Esclata la Guerra dels Segadors. La Generalitat, defensant **les llibertats catalanes**, se suma a la revolució, davant la voluntat reial **d'assimilar Catalunya a les Illes de Castella**.

La mort de **Pau Claris** avorta l'intent de la Generalitat d'instaurar una **república** i converteix **França en l'aliat necessari i poderós**, fent de Lluís XIV comte de Barcelona. El conflicte acaba amb **el Tractat dels Pirineus** de 1659, **que parteix Catalunya**: el Rosselló queda sota domini francès i la resta del Principat torna a la Monarquia Hispànica.

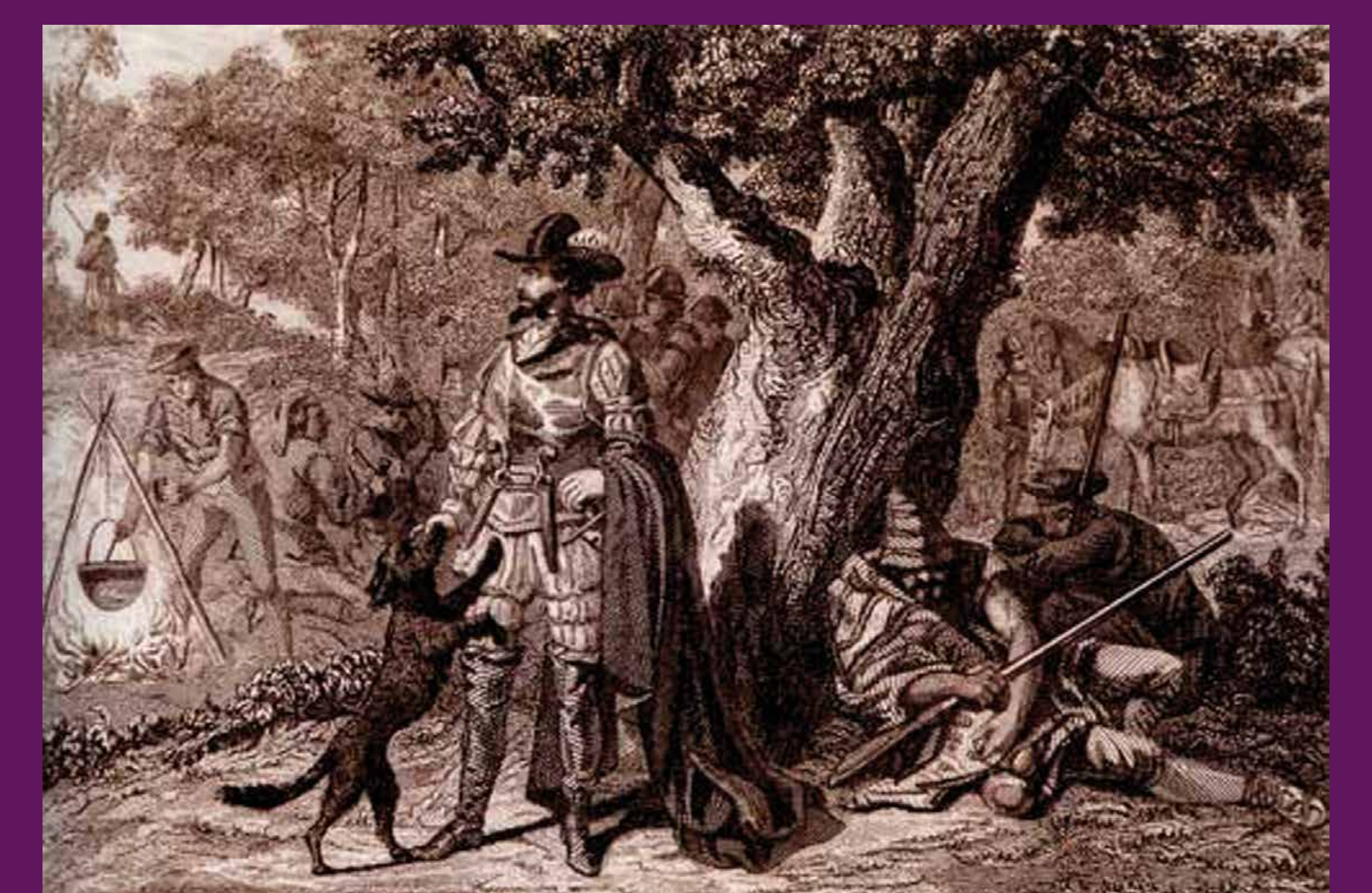
Són temps socialment convulsionats per la **Inquisició** —un mecanisme de terror eclesiàstic de control social al servei de la monarquia que perseguia jueus conversos, protestants i bruixes— i el **bandolerisme** —alimentat per la noblesa decadent. Tot en un context de millora agrària que atreu un terç de població occitana.

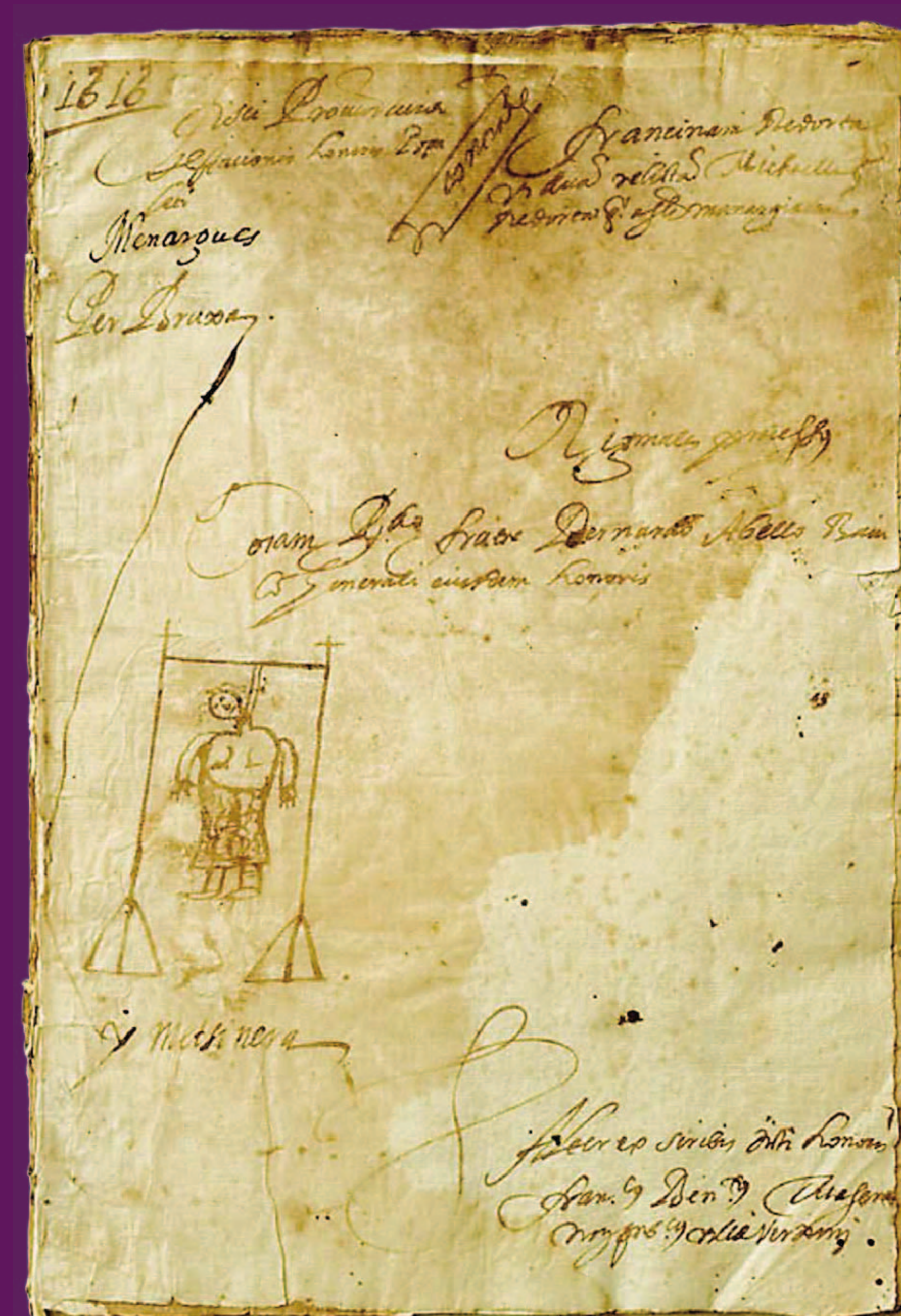
Barcelona, 7 de juny de 1640
Quadre d'Antoni Estruch, *Corpus de Sang* (1907), que il·lustra l'avalot desencadenant de la Guerra dels Segadors.

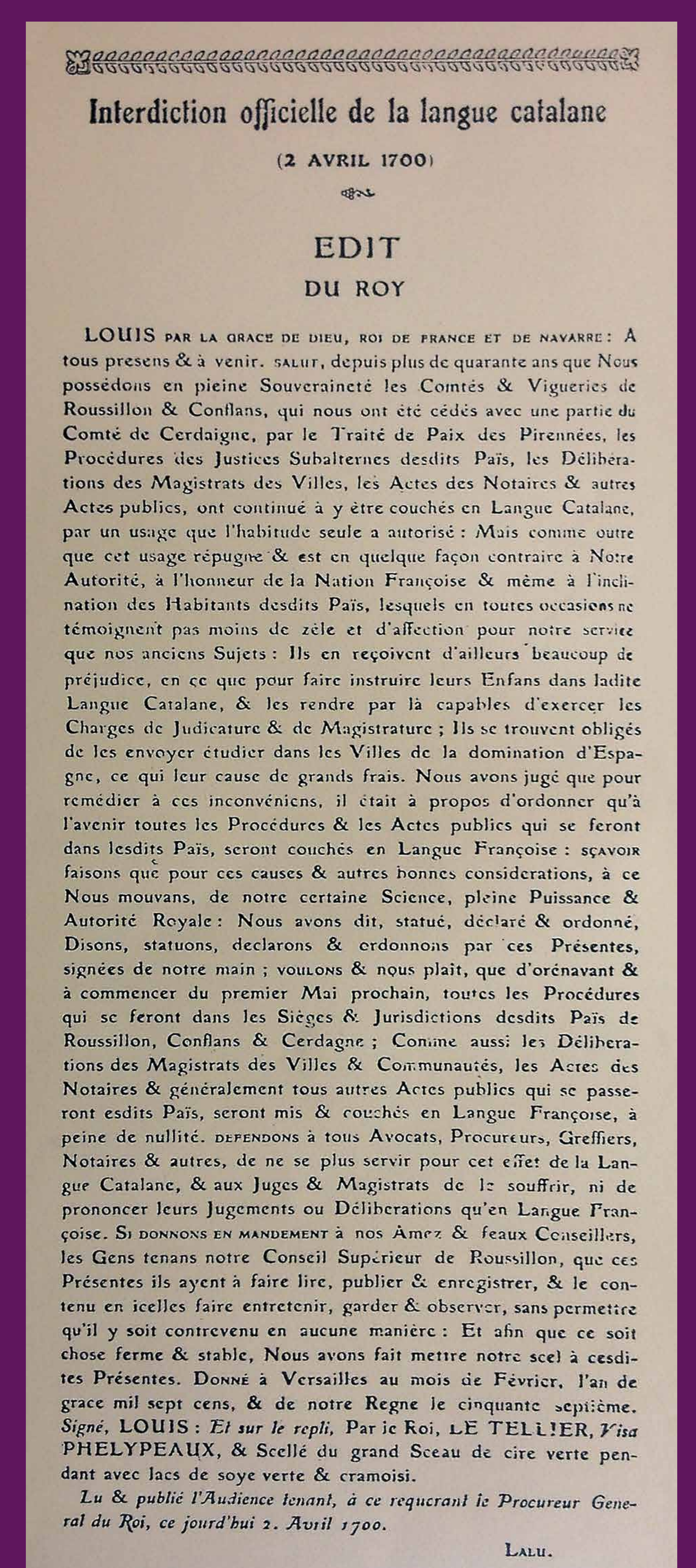
Barcelona, 1588
Edició de les *Constitucions y altres Drets de Catalunya...* que foren actualitzades tres anys abans, a les Corts de Montsó de 1585.

Circa 1610
El bandoler Perot Rocaguinarda en un gravat d'Antoni Roca publicat el 1863 a *Historia de Catalunya i la Corona de Aragó* de Victor Balaguer.

Menarguens, octubre de 1616
Procés inquisitorial promogut a la cort de Poblet que recull el judici i penament de Francina Redorta, vidua de Menarguens, acusada de «bruixa y metznera».

2 d'abril de 1700
Prohibició oficial de la llengua catalana.
Decret promulgat pel rei francès Lluís XIV als comtats de Rosselló, Conflent i Cerdanya, que 42 anys abans havien passat a domini francès pel Tractat dels Pirineus.

5

1700-1789 LA GUERRA DE SUCCESIÓ I LA FI DELS ESTATS DE LA CORONA D'ARAGÓ

El 1700 **Carles II** mor sense descendència. S'obre un **conflicte dinàstic pel control de la Monarquia Hispànica**. El borbó **Felip V**, per la seva actuació despòtica deixa de rebre el suport de la Corona d'Aragó, que veu en l'Habsburg **Carles III**, aliat d'anglesos i holandesos, garantia de **respecte al propi parlamentarisme i a l'estructura confederal**.

El 1707 la derrota austriacista a Almansa és la **fi dels regnes de València i d'Aragó**. Abandonada pels aliats en el Tractat d'Utrecht, pel qual Menorca esdevé britànica, Catalunya resisteix —fins la caiguda de Barcelona l'**11 de setembre de 1714**— sota el lideratge de **Rafael Casanova, Antoni de Villarroya, Josep Moragues i Francesc Macià «Bac de Roda»**. L'any següent cau Mallorca. El país pateix **saquejos i terrorisme militar** sobre la població civil; **presó i exili** per desenes de milers de persones; **prohibició de tenir armes i correspondència amb exiliats**...

És l'inici de l'**absolutisme borbònic**. Els **Decrets de Nova Planta** de 1716, uniformitzen tot el Regne d'Espanya, abolint els Furs, Constitucions i institucions d'autogovern dels estats de la Corona d'Aragó. Excepte el Dret Civil català, són **eliminats els drets i llibertats** acumulats al llarg dels segles a través de lluites socials i pactes institucionals: sense Corts, **Catalunya perd el poder de decidir** la seva participació a les guerres; la Reial Audiència, que assumeix funcions judicials i executives, és controlada per **magistrats castellans**; els càrrecs municipals són nomenats pel poder reial que aviat hi reintegra la noblesa; **es substitueix el clergat autòcton; s'imposa el castellà com a única llengua oficial**; es tanquen totes les universitats i es crea la de Cervera; es creen **impostos confiscatoris** com el cadastre, i es grava el tabac, la sal, el sucre, el paper timbrat...

Lluny d'acomodar-se, la **resistència** dels catalans es manifesta contínuament al llarg dels anys a través de **crides** com *Via fora els adormits* (1734) o el Memorial de Greuges (1760) i **revoltes** com l'avalot de les quintes (1773) o els rebomboris del pa (1789).

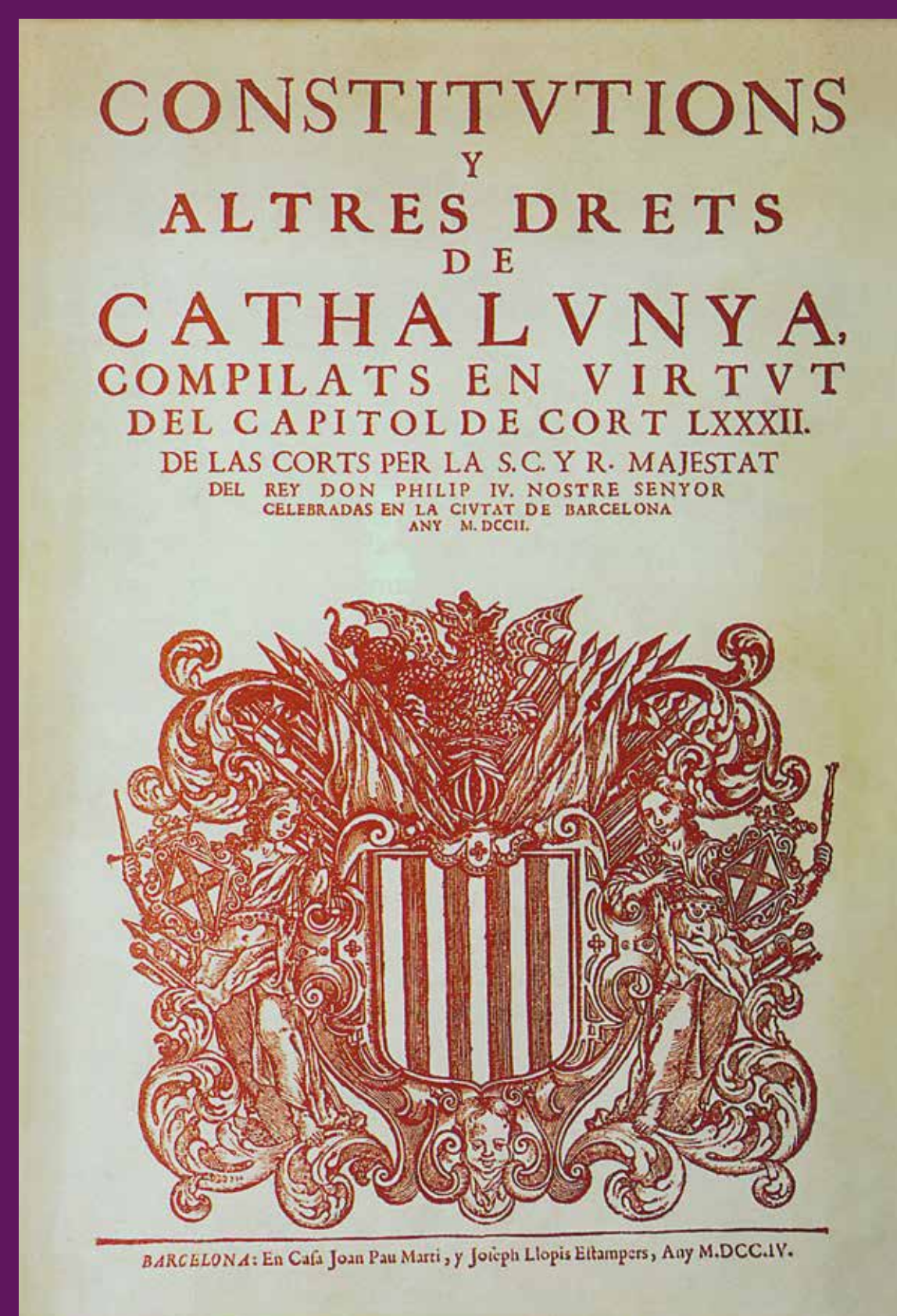
Barcelona, 11 de setembre de 1714
Quadre d'Antoni Estruch, *L'Onze de Setembre* (1909), que interpreta el moment en què el conseller en cap de Barcelona, Rafael Casanova, cau ferit enarborant la bandera de Santa Eulàlia en defensa del baluard de Portal Nou, en la batalla final de la Guerra de Successió.

FACS

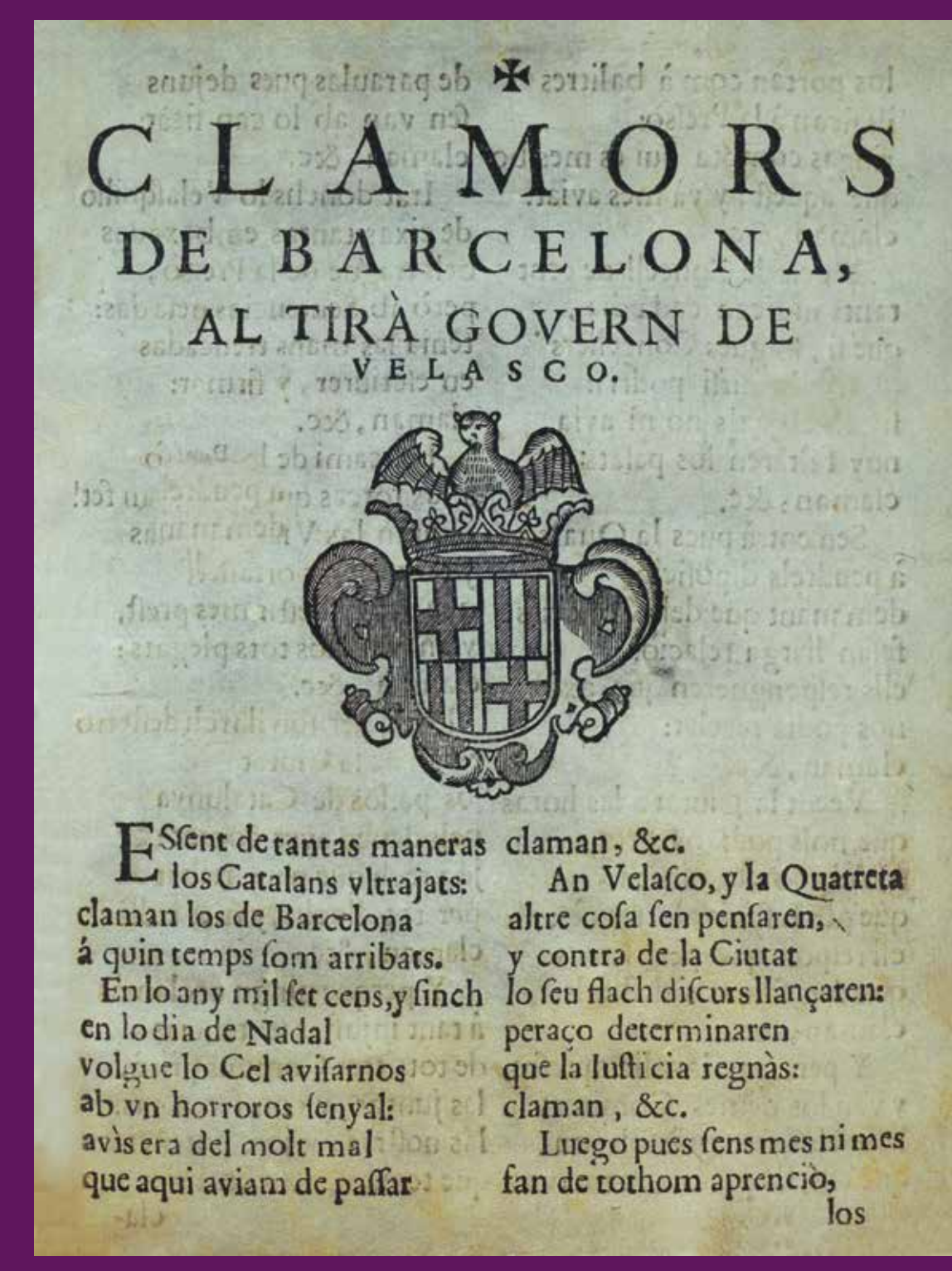
Almansa, 25 d'abril de 1707
Quadre de Bonaventura Ligli, *Batalla que es va donar als camps d'Almansa per les armes de les dues corones* (1707), que reproduïx l'escenari de la batalla cabdal que provocà l'abolició dels furs dels regnes d'Aragó i de València i la seva fi com a estats independents.

MP

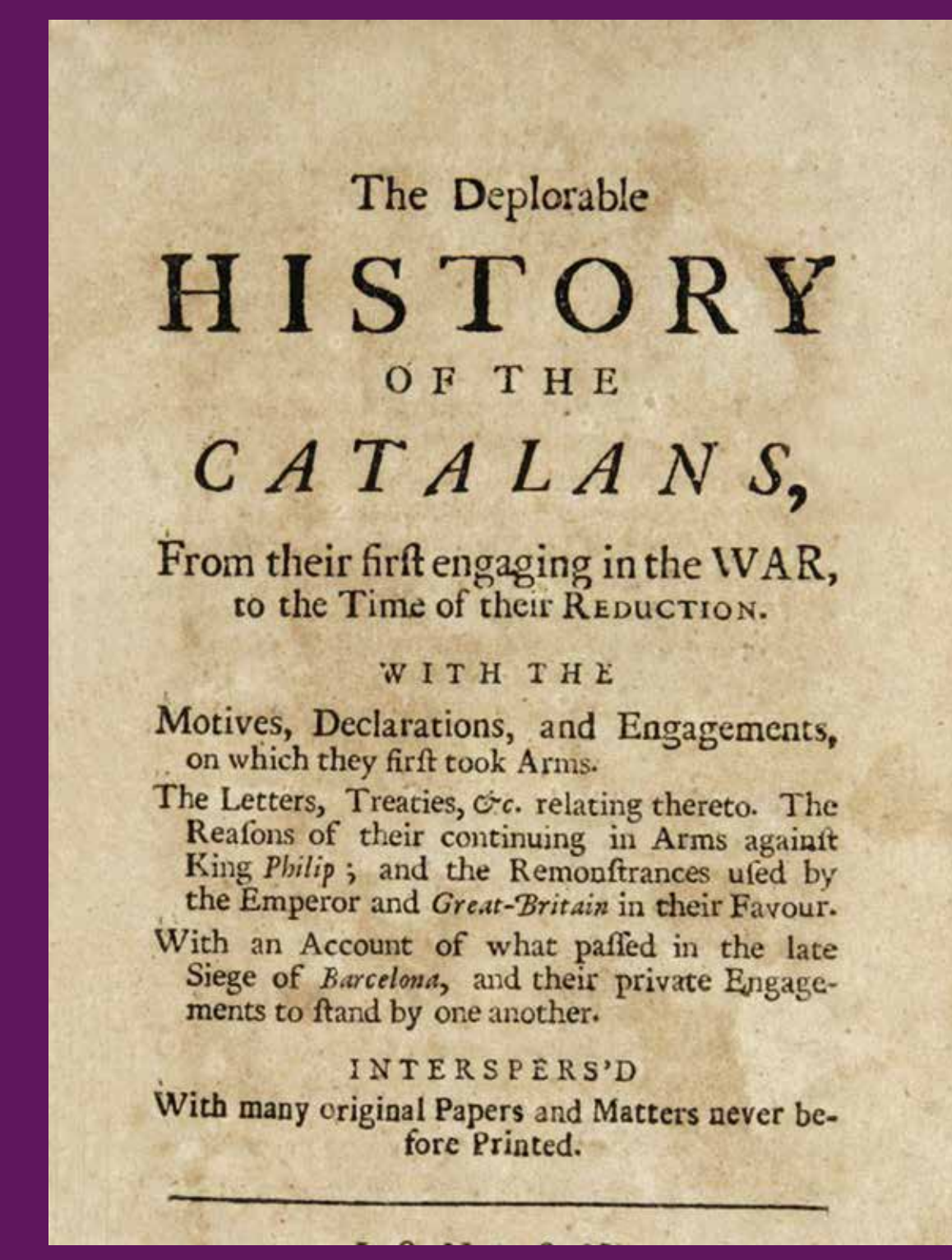
Barcelona, 1701-1702
Constitutions and other rights of Catalonia (1704).
Malgrat convocar les Corts Generals i jurar les constitucions, l'absolutisme de Felip V mai encaixa amb la política catalana.

BC

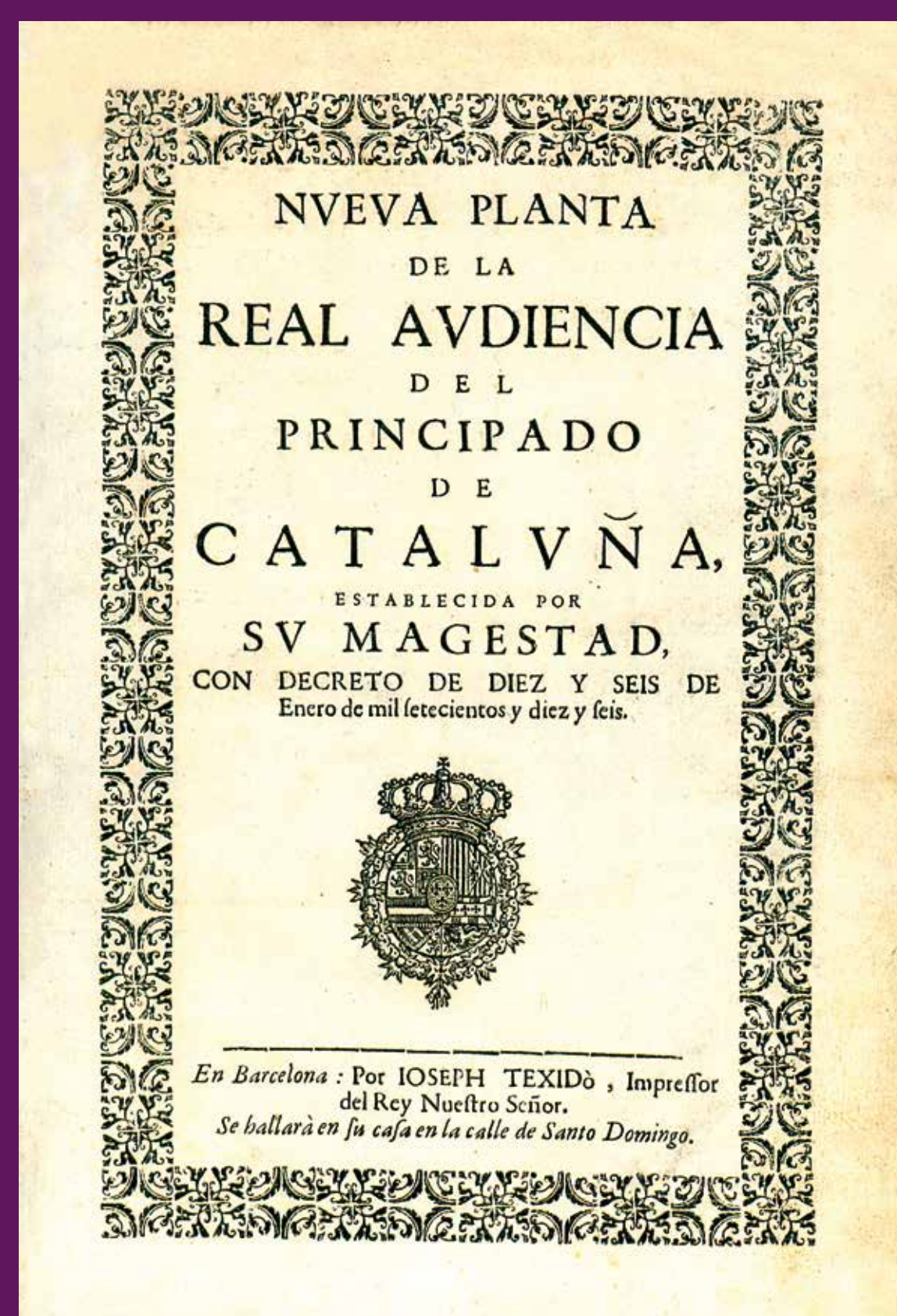
Barcelona, 1705
Clamor de Barcelona, al tirà govern de Velasco.
Propaganda austriacista que reflecteix les queixes dels barcelonins a la repressió generalitzada pel virrei borbònic de Catalunya, duc de Velasco.

BC

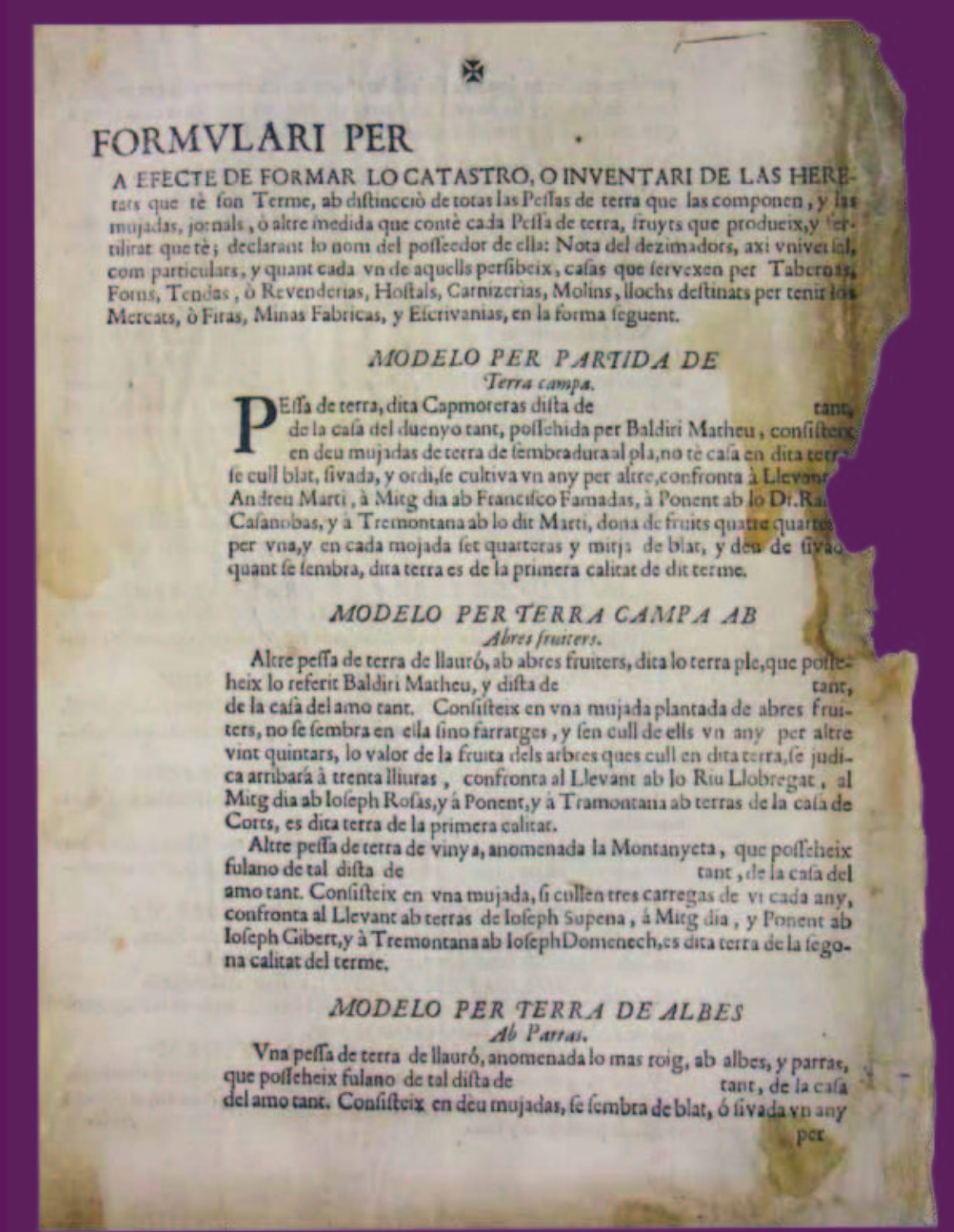
Londres, 1714
The deplorable history of the Catalans.
Fulletó dels liberals anglesos on es critica el govern per haver signat el Tractat d'Utrecht amb el qual els aliats austriacistes abandonen una Barcelona que decidí resistir sola el setge borbònic.

BC

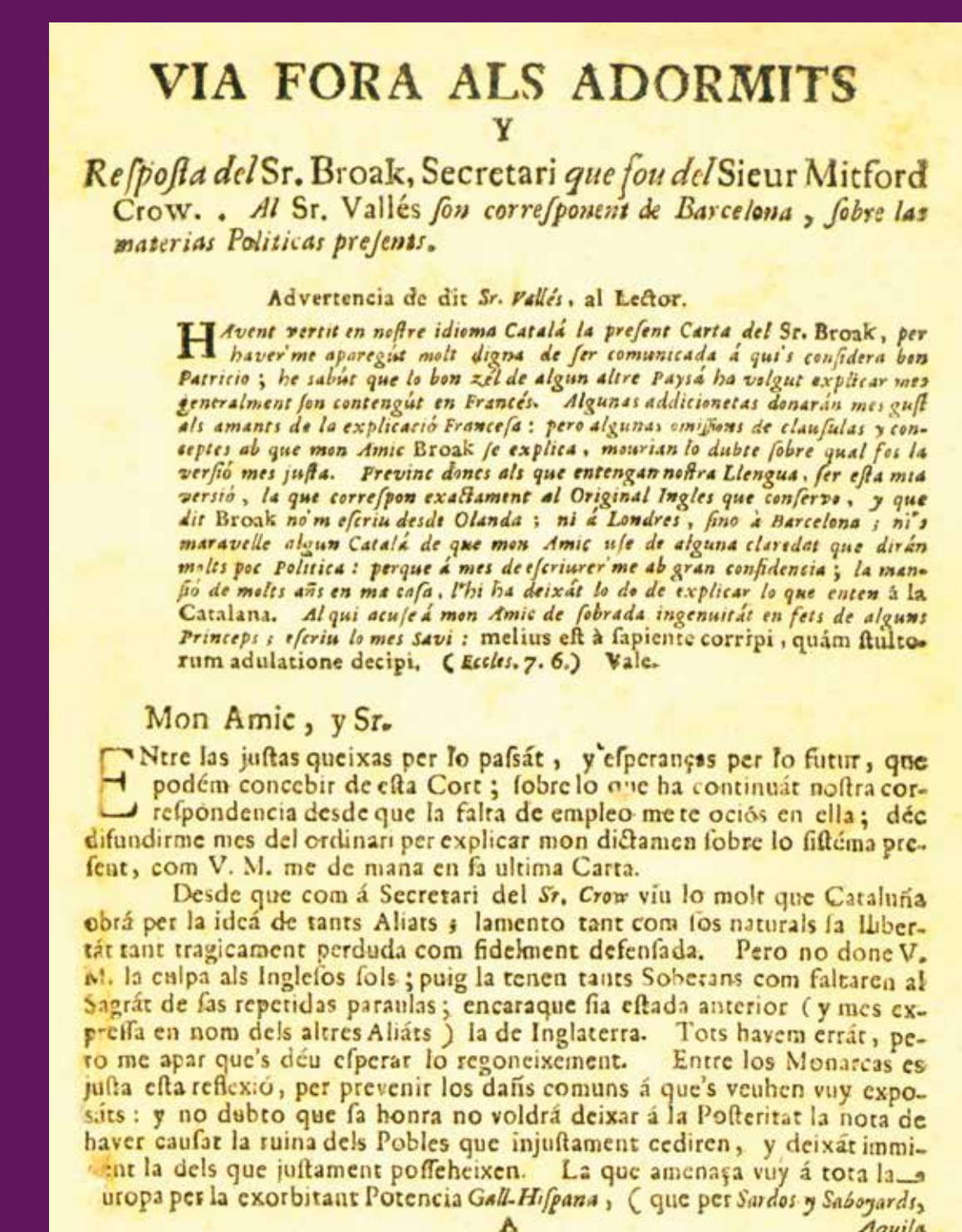
Barcelona, 1716
Decret de Nova Planta promulgat per Felip V, que significà l'abolició de les constitucions, lleis i institucions de Catalunya, establint una administració única de matriu castellana i centralitzada a Madrid.

BC

Circa 1720
Formulari per a efecte de formar lo catastro...
El desconeixement de la llengua castellana per part de la majoria de la població va obligar les autoritats borbòniques, malgrat la seva decidida voluntat d'implantar el castellà en l'àmbit oficial, a transigir, per raons pràctiques, i editar impresos en català per al cadastre.

AMSJA

Barcelona, 1734
Via fora als adormits.
Opuscle antiborbònic que, vint anys després de la desfeta de Barcelona, crida a la defensa de les llibertats arrabassades, reclama els territoris cedits a França pel Tractat dels Pirineus i advoca per la creació d'una República catalana.

BC

LLIBERTAT!

6

1789-1874 IDEES ENFRONT L'ESTAT: DEL REPUBLICANISME FEDERAL I L'OBRERISME...

A partir de 1789 l'absolutisme monàrquic inicia la seva fi, gràcies als **valors republicans de llibertat, igualtat i fraternitat d'una Revolució Francesa que inspiren** una nova classe emergent, la burgesia il·lustrada, i el seu projecte polític: l'estat nació liberal.

La **invasió napoleònica** i la Guerra del Francès (1808-1814) generen una **reacció «patriòtica»** en la societat catalana que confia en la Constitució de Cadis de 1812, un incipient intent de **modernitzar i democratitzar l'Estat** des del liberalisme, objectiu paradoxalment compartit amb els afrancesats.

Però Espanya no esdevé l'estat democràtic i descentralitzat que una **Catalunya urbana i tecnificada** per la **Revolució Industrial** necessita. Els conflictes esclaten: **les bullangues i guerres carlines** evidencien el rebuig al fallit estat liberal, marcat per continus canvis de règim. En aquests conflictes l'elit conservadora i centralista s'imposa tant a les **antigues capes populars agràries que perden el seu model de vida** —base del carlisme—, com a les **noves capes populars industrials explotades en condicions inhumanes** —base del republicanisme federal— que es defensen a través **d'organitzacions obreres i vagues durament reprimides**.

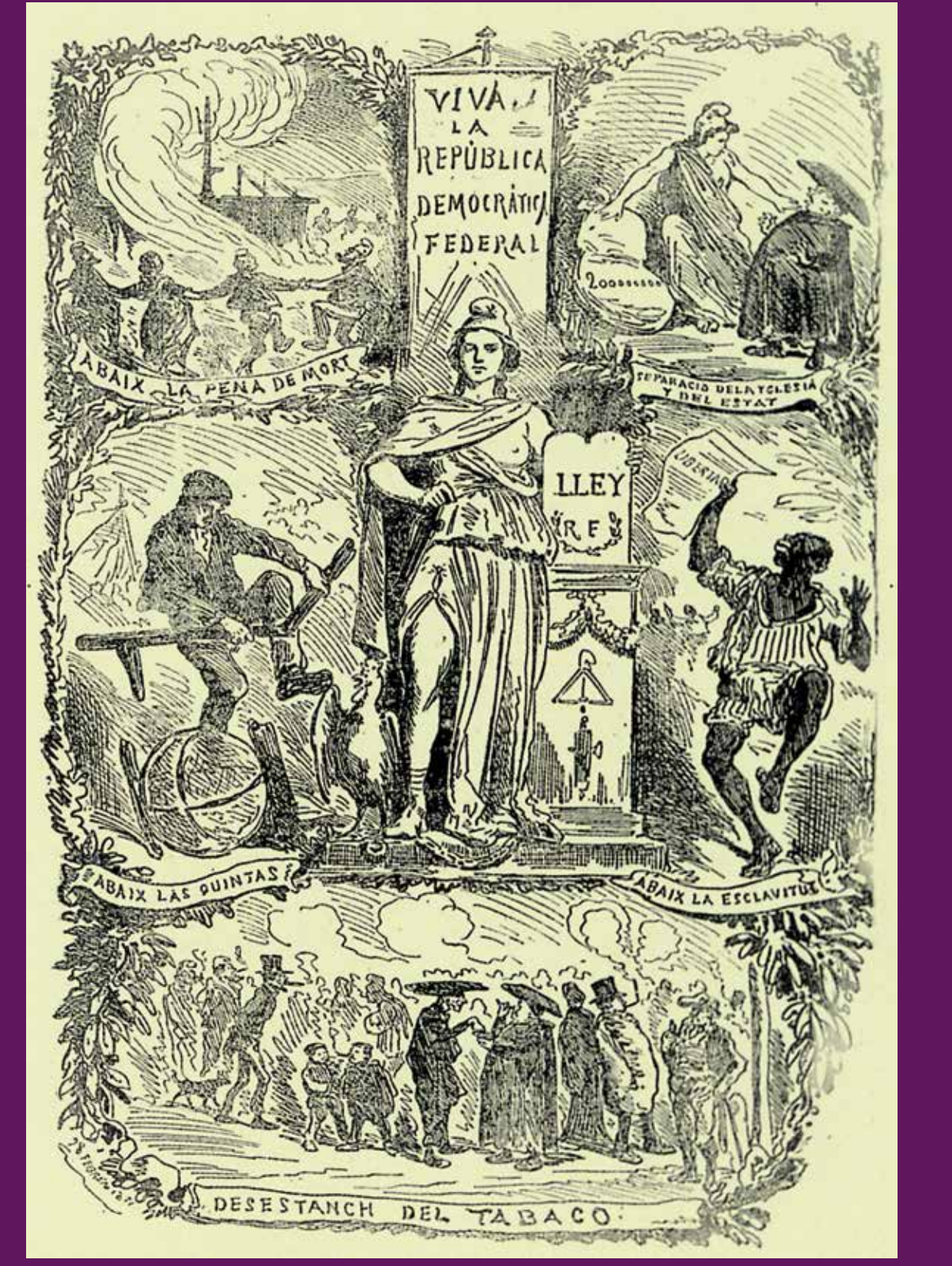
Davant l'abandó de l'estat **l'obrerisme** es dota de models alternatius: **ateneus** culturals, **cooperatives** de producció i consum, **mutualitats** de previsió social... Uns espais compartits amb un **republicanisme federal** —liderat per **Francesc Pi i Margall**— que esdevé l'avantguarda de la lluita per les llibertats democràtiques: dret al sufragi, drets sindicals, jornada de vuit hores... alhora que el **carlisme** vol recuperar els drets comunals arrabassats per Mendizábal.

Tant republicans com carlins evolucionats s'oposen **al centralisme**, com posen de manifest: l'intent de proclamació de **l'Estat Català Federal** en el marc de la Primera República espanyola (1873); o la **restauració dels furs** i la Diputació General de Catalunya feta pel pretendent carlista **Carles VII** (1874).

Barcelona, 19 de setembre de 1868
Revoluts cremant retrats del primer i l'últim Borbó —Felip V i Isabel II— a la plaça de Sant Jaume. La Revolució de Setembre o la Gloriosa, és el moviment que acaba amb el regnat d'Isabel II i inicia el Sexenni Revolucionari, que obre una època de llibertats democràtiques, com l'accés per primer cop al sufragi universal masculí.

AHCB

1873
La defensa de la República Federal implicava no sols un model constitucional sinó, més fonamentalment, una sèrie de reivindicacions amb un elevat contingut social.

BPA

Manresa, 2 de juny de 1808
Quadre de Francesc Cuixart *La crema del paper segellat* (1895), que representa la crema del paper oficial que l'autoritat napoleònica va imposar a tot el territori ocupat. El mateix dia, els revoltats van constituir la Junta de Govern i Defensa de la Ciutat.

AM

1872
El general carlí Francesc Savalls envoltat d'altres caps militars. Savalls va participar en les tres guerres carlines del segle XIX, desenvolupant un paper protagonista sobretot a la darrera, on arribà a ser nomenat capità general de Catalunya. Després de la guerra s'exilià a Níça, on morí el 1886.

Circa 1885
Quadre de Joan Planella *La nena obrera*, que posa de relleu l'explotació dels infants de les famílies obreres, i preludia l'organització dels treballadors a nivell sindical per obtenir unes condicions de treball més justes.

MHC

Barcelona, circa 1900
La càrrega (1903) de Ramon Casas mostra la repressió habitual de les mobilitzacions obreres per part de les forces d'ordre de l'Estat. Casas es va inspirar en la repressió per l'atemptat del carrer dels Canvis Nous contra la processó de Corpus de 1896 i que va culminar en el Procés de Montjuïc.

MG

LLIBERTAT!

IDEES ENFRONT L'ESTAT: ... A L'ECLOSIÓ DEL CATALANISME

A Europa els profunds canvis socials de la Revolució Industrial condueixen al sorgiment del **Romanticisme, un corrent cultural que revaloritza la connexió de l'home amb la natura, els costums populars i les cultures nacionals.**

Als Països Catalans aquestes idees prenen cos a través de la Renaixença, que associant llengua i pàtria vol restablir **l'ús social del català,** a nivell culte i popular, i **redescobrir el país** i la seva cultura a través de l'excursionisme. En aquest corrent renacionalitzador **hi conviuen sectors conservadors i progressistes, populars i elitistes.** Popularitzadors de la llengua catalana com **Antoni Maria Claret** i **Jacint Verdaguer** o **Anselm Clavé** i **Frederic Pitarrà,** passant per **Víctor Balaguer** —reconstructor de l'imaginari català—, **Joaquim Rubió i Ors** —promotor dels Jocs Florals— i **Narcís Oller** i **Àngel Guimerà** —icones de masses en novel·la i teatre.

Aquest brou de cultiu va impregnant cada cop més iniciatives polítiques. Així se succeeixen fets com la celebració del **Primer Congrés Catalanista** (1880); l'aprovació, en el Congrés Regional del Partit Republicà Democràtic Federal, d'un **Projecte de Constitució de l'Estat Català** (1883); el **Memorial de Greuges** que diverses entitats presenten al rei Alfons XII (1885); la publicació de l'obra doctrinal de referència, **Lo Catalanisme,** de **Valentí Almirall** (1886); i l'aprovació, per part de la Unió Catalanista, de les **Bases de Manresa** que propugnen una Constitució Regional Catalana (1892). Aquestes propostes nacionals sempre tenen un contingut de drets i llibertats, més o menys progressista, en funció de qui encapçalí la iniciativa.

El catalanisme, que defensa la condició nacional de Catalunya, la seva llengua, cultura i llibertats polítiques, **arriba a l'eclosió definitiva** amb el nou segle quan, el 1907, **Solidaritat Catalana,** una plataforma electoral que agrupa des dels republicans d'esquerres als carlins, passant per la burgesia il·lustrada de la Lliga Regionalista, **assoleix 41 dels 44 escons catalans a les eleccions a Corts.**

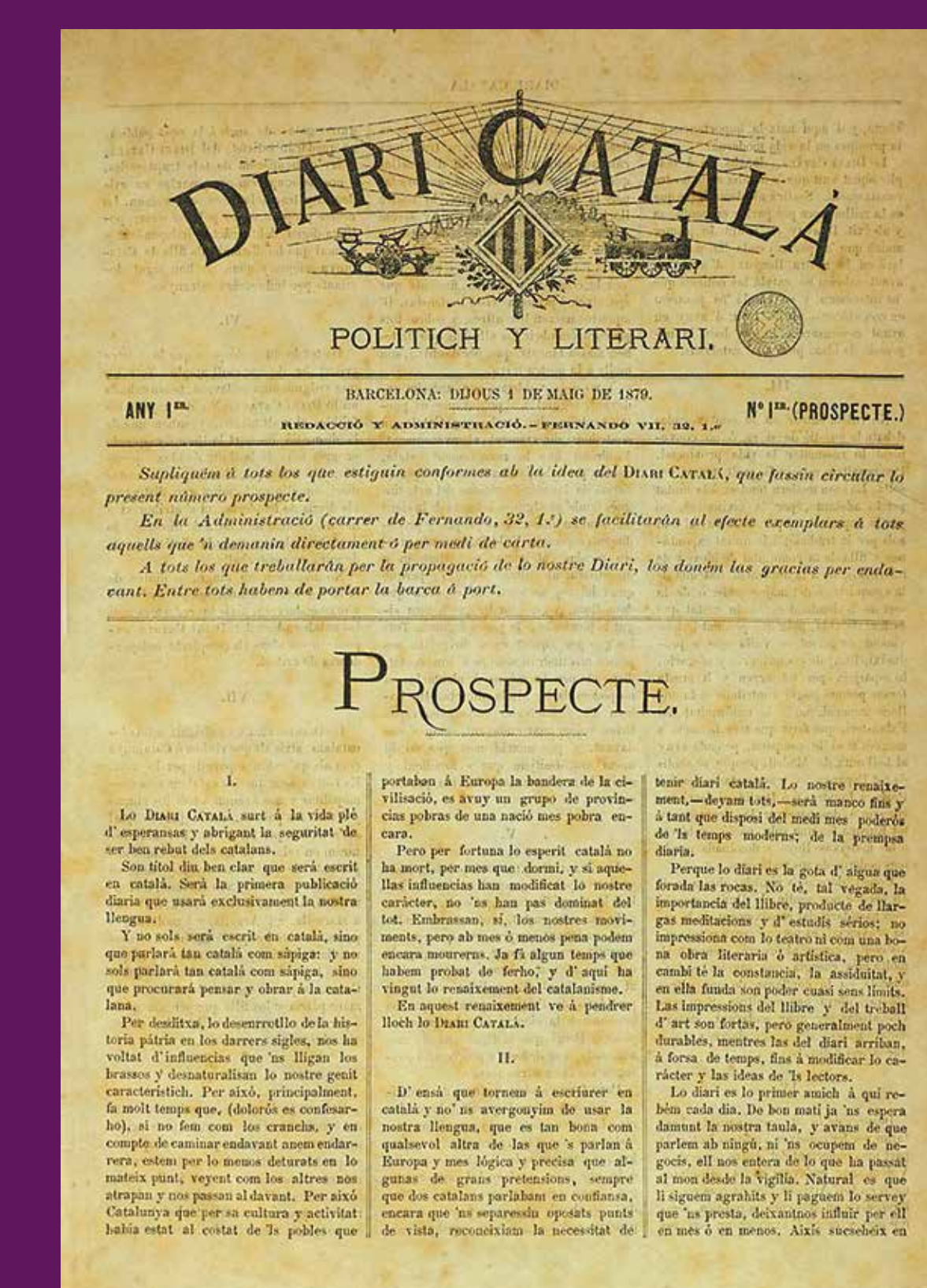
Barcelona, 28 de juny de 1908
Assemblea Catalana al Palau de la Música, convocada per Solidaritat Catalana, reunint a tots els càrrecs electes del país: regidors, diputats a Corts i a les diputacions provincials.

FREDERIC BALLELL / APB

Montserrat, 8 de maig de 1868
Visita de poetes catalans, valencians i provençals al Monestir de Montserrat en ocasió de la celebració dels Jocs Florals de Barcelona. D'esquerra a dreta, a la fila superior: Celestí Barallat, Vicent Venceslau Querol, Vergés, Josep Maria Torres Belda i Josep Maria Arnau; a la fila del mig, Conrad Roure, Lluís Roca, Frederic Mistral, Albert de Quintana, Víctor Balaguer, J. Sala, William Charles Bonaparte-Wyse i Rafael Ferrer i Bigné; i asseguts a terra, Eduard Vidal i Valenciano, Loís Romieu, Teodor Llorente i Paul Meyer.

IAAH-AM

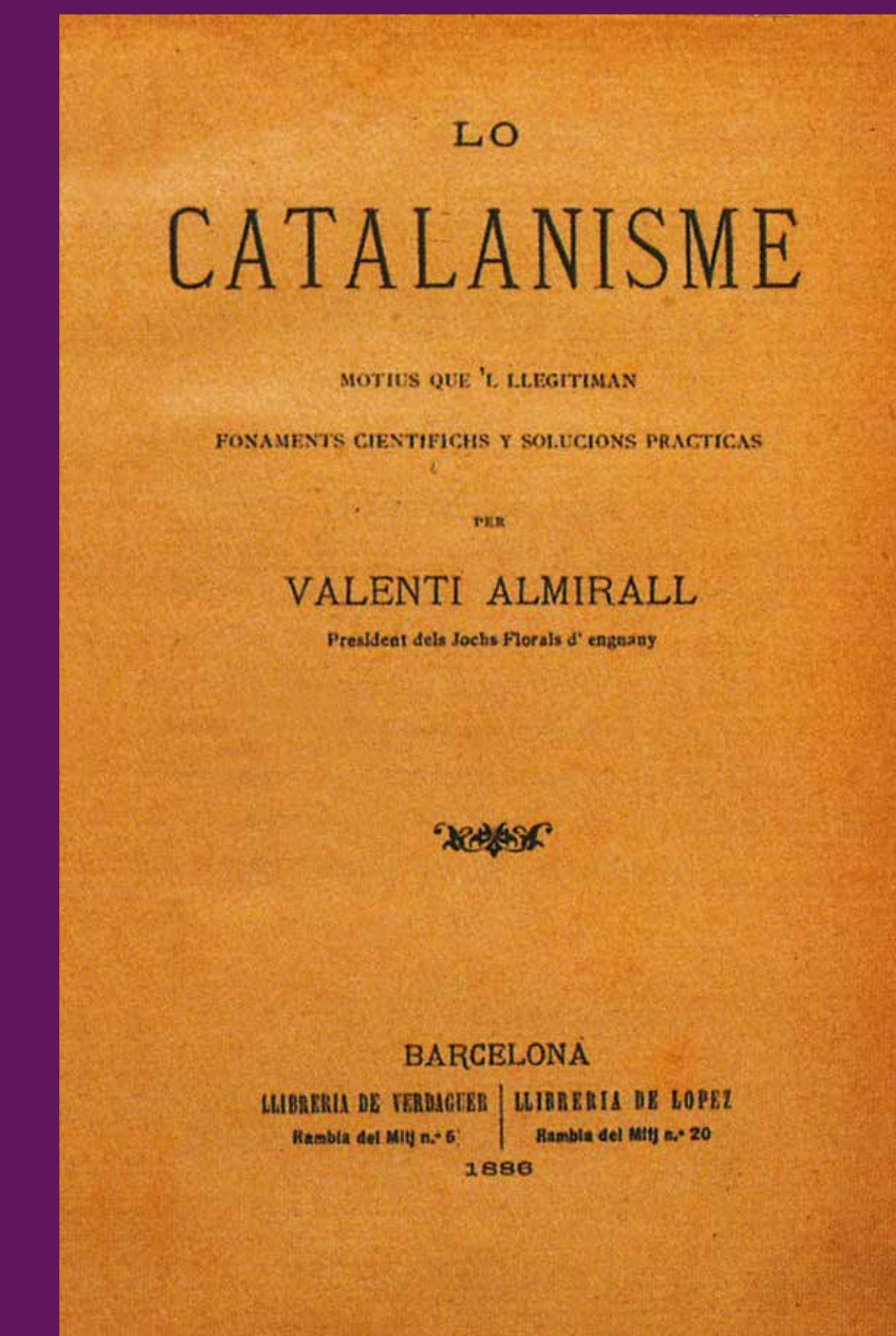
Barcelona, 1 de maig de 1879
El *Diari Català*, impulsat per Valentí Almirall, fou el primer editat en llengua catalana.

BC

1876
Els fundadors de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Catorze anys després l'associació es convertiria en el Centre Excursionista de Catalunya. D'esquerra a dreta: Pau Gibert, Ricard Padrós, Josep Fiter, Marçal Ambrós, Eudald Canibell i Ramon Arnet.

CEC

Barcelona, 1886
Lo Catalanisme, de Valentí Almirall, és el primer gran èxit del catalanisme polític modern. Parteix de la tradició federalista i progressista del republicanisme català.

BC

LLIBERTAT!

DE LES LLUITES POPULARS I LA MANCOMUNITAT A L'HORIZÓ INDEPENDENTISTA

El 1909 les tensions socials esclaten amb **la Setmana Tràgica**. La **revolta de les capes populars que es neguen a lluitar al Marroc en defensa dels interessos colonials de les elits** —cremant un símbol del poder com són les esglésies i convents— és brutalment esclafada. El conflicte tiba i acaba esberlant l'experiència unitària de Solidaritat Catalana.

El catalanisme, però, ja és el relat polític propi del país. I el 1914 assoleix un primer objectiu: la creació d'una institució d'autogovern, la **Mancomunitat**, presidida per **Enric Prat de la Riba**, de la Lliga, que desenvolupa una **meritòria feina en infraestructures** (carreteres, xarxa telefònica,...), **social** (Escola de Treball, pensions, assegurances infantils, mutualitats, inserció laboral...) i **cultural** (Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca de Catalunya, Institut del Teatre...). L'èxit esperona la demanda d'un Estatut d'Autonomia.

Però el migrat poder polític català no permet donar resposta a les violentes tensions socials entre els pistolers de la patronal —amb el suport dels aparells de l'estat— i el **combatiu sindicalisme** anarquista, que veu com són assassinats els seus dos màxims referents: **Francesc Layret** i **Salvador Seguí**.

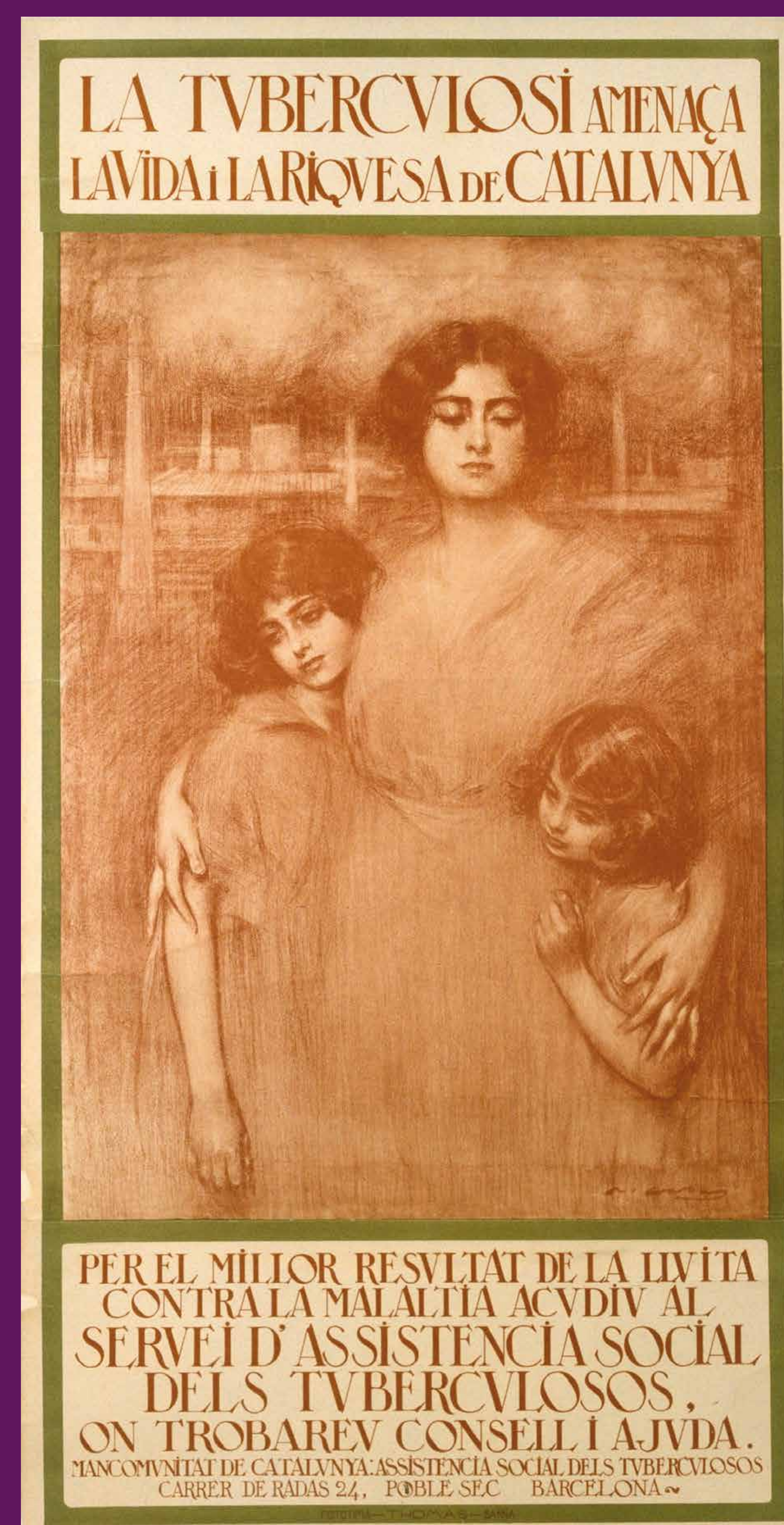
Paral·lelament, la Revolució Soviètica de 1917 i la fi de la 1a Guerra Mundial, el 1918, posen a l'agenda **els drets de les nacionalitats** amb l'accés a la **independència d'una munió de nous estats**. Una inspiració pels sectors més avançats del catalanisme que el 1922 funden **Estat Català** constatant la **impossibilitat de reforma de l'Estat espanyol** i apostant per la **independència**.

El 1923, l'enèsima crisi política porta, amb el beneplàcit d'Alfons XIII, la **Dictadura del general Primo de Rivera** que **liquida** la Mancomunitat i tots els drets socials i culturals assolits: **limita** la llibertat d'associació i de premsa, **persegueix** els militants d'esquerres i els catalanistes i **prohibeix** l'ús públic de la llengua i la bandera catalana. Totes aquestes mesures repressives només duen **el sistema polític espanyol** al **col·lapse estrepitos**.

Barcelona, juliol de 1909
Barricada de llambordes sobre els rails del tramvia al carrer de Salmerón —actual Gran de Gràcia— aixecada durant la Setmana Tràgica. Hi hagué 2.000 detinguts i es dictaren disset penes de mort, de les quals cinc foren executades. La mort del pedagog Francesc Ferrer i Guàrdia, pres com instigador de la revolta, és la més recordada.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

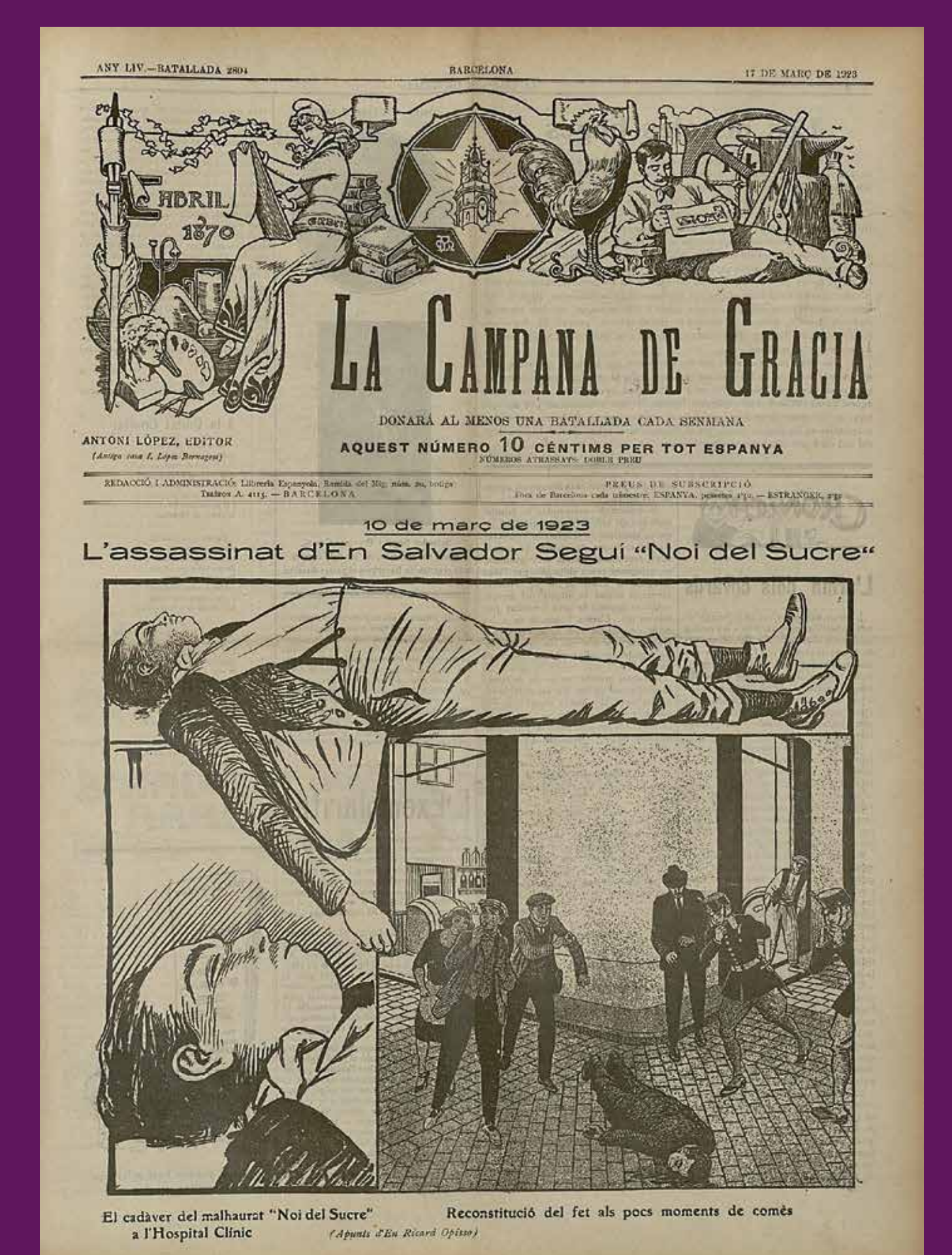

1922
Cartell de la Mancomunitat de Catalunya pintat per Ramon Casas en el marc d'una campanya d'eradicació de la tuberculosi.

MNAC

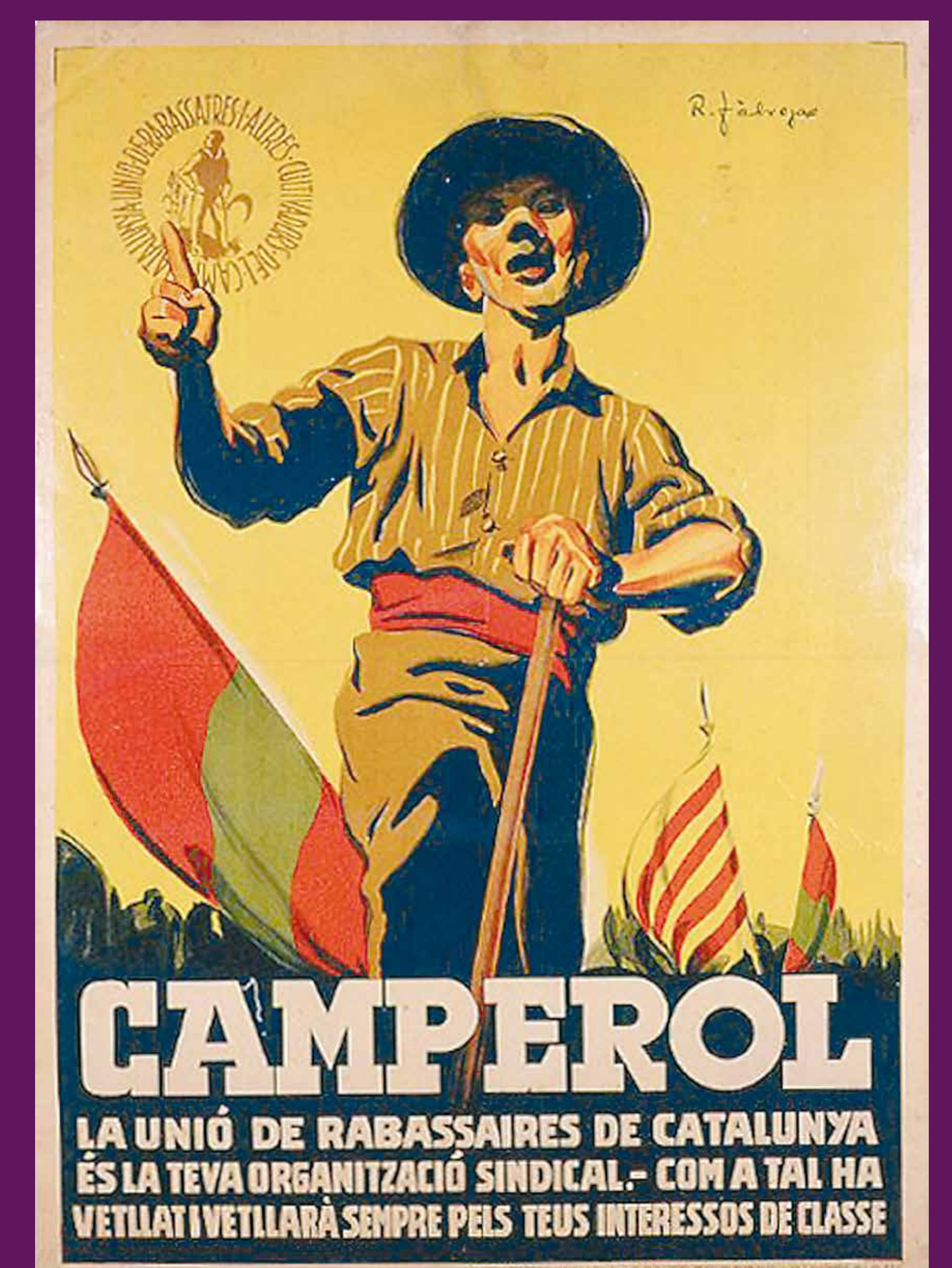

París, 20-22 gener 1927
Una part dels inculpats en el judici pels Fets de Prats de Molló. D'esquerra a dreta i obviat els gendarmes. Primera fila: Josep Morella, Pere Morella, Arturo Rizzoli i Francesc Macià. Segona fila: Josep Rovira, Roc Boronat, Juli Figueras i Martí Vilanova. Tercera fila: Ernest A. Dalmau, Ramon Fabregat, Ventura Gassol, Josep Esparch, Lluís Morella, Josep Bordas de la Cuesta i Artur Corominas. Davant de Macià i mig tapat, l'advocat Henry Torrès.

Barcelona, 17 de març de 1923
La Campana de Gràcia recull l'assassinat de Salvador Seguí «el noi del sucre», líder sindicalista de la CNT, per part dels pistolers a sou de la patronal.

AHCB

1934
Cartell de la Unió de Rabassaires, el sindicat de treballadors del camp fundat el 1922 per Lluís Companys i que fou hegemònic durant les dues següents dècades.

CDMH

LLIBERTAT!

La monarquia busca una sortida al fracàs de la Dictadura convocant unes eleccions municipals. En aquest context, el març de 1931, **es funda Esquerra Republicana de Catalunya** com a **confluència i síntesi** dels diferents corrents del **catalanisme d'esquerres**: l'independentisme, el republicanisme federal i el socialisme democràtic.

Contra pronòstic, Esquerra —en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya— guanya les eleccions i el 14 d'abril **Francesc Macià proclama la República Catalana** com a estat integrant de la Federació Ibèrica. L'audaç política de fets consumats obliga la nova República espanyola a negociar a contracor, acordant-se finalment la **restauració de la Generalitat com a nou govern autònom**.

L'incrudent canvi de règim —i els avenços en drets polítics i civils, on destaquen les demandes feministes: sufragi, divorci, avortament...— genera una **gran il·lusió col·lectiva**. Catalunya es dota d'un Estatut que, recolzat massivament en referèndum, és rebaixat després a les Corts espanyoles. Així i tot, la Generalitat i **el nou Parlament de Catalunya desenvolupen una important i progressista tasca** en salut (hospitals, vacunació...), educació (Escola Normal, colònies escolars...), cultura (patrimoni històric...) i treball (subsidi d'atur, reducció de la jornada laboral, reforma agrària...), entre d'altres camps.

El 1934 les tensions amb Madrid porten a la proclamació del fracassat **Estat Català** de la República Federal Espanyola. El Govern de **Lluís Companys i milers de militants d'esquerres són empresonats i l'autonomia suspesa** fins al triomf electoral del Front d'Esquerres del febrer de 1936.

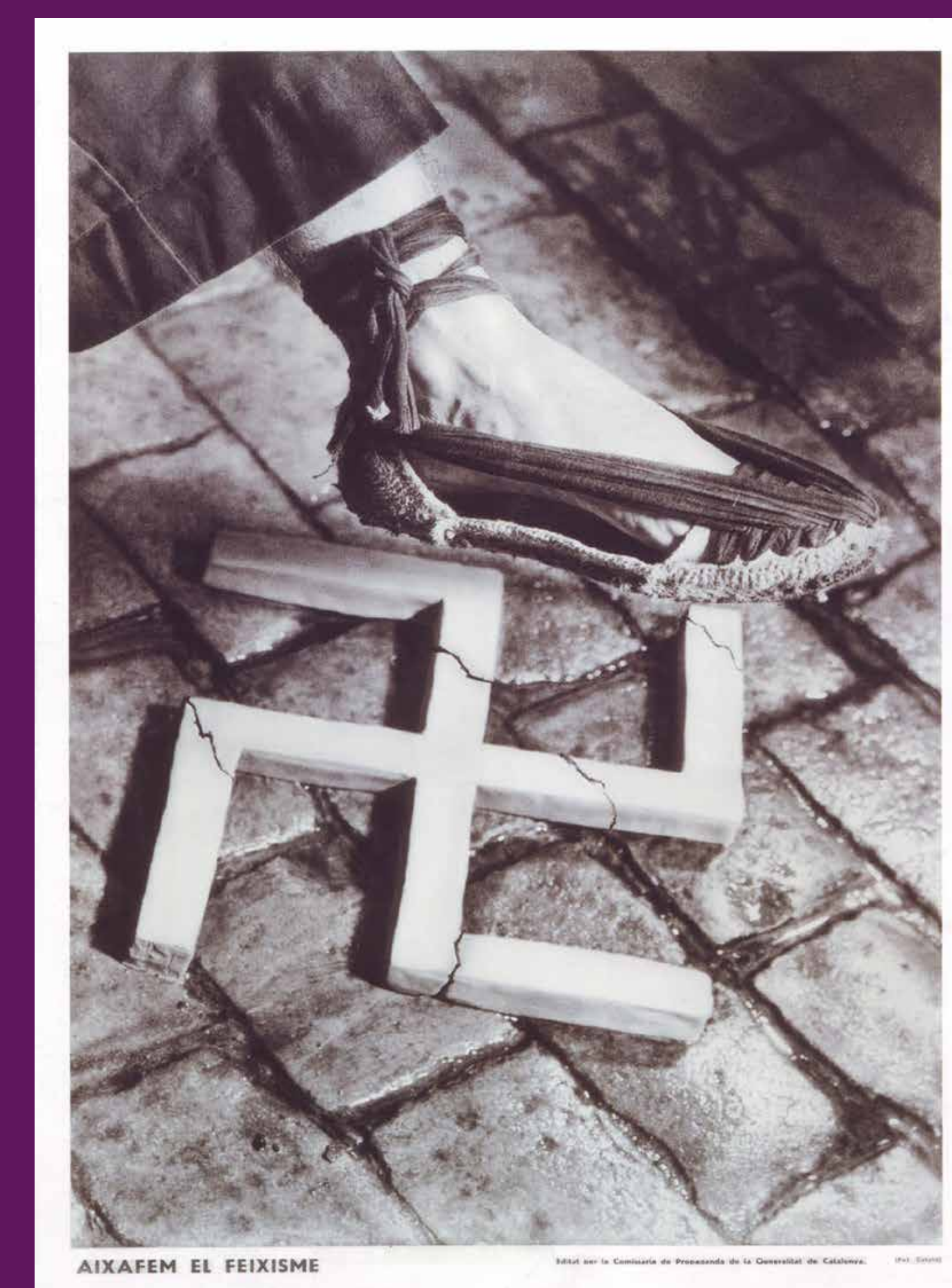
El juliol el general **Franco** encapçala un **cop d'estat** contra la República fracassant a Catalunya però no a mitja Espanya. És la **Guerra Civil**. Després d'una breu etapa de violència revolucionària, la Generalitat recupera el control i eixampla competències. Tot acaba el 1939 amb la **derrota i exili republicà i trenta-vuit anys de dictadura feixista**.

Barcelona, 14 d'abril de 1931
Francesc Macià proclama la República Catalana des del balcó del Palau de la Generalitat.

Barcelona, 1 de març de 1936
El president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, pronunciant el cèlebre discurs «*Tornarem a lluitar, tornarem a sofrir, tornarem a guanyar*», a la seva tornada després d'haver estat empresonat pels Fets del Sis d'Octubre de 1936.

1937
Cartell de Pere Català, *Aixafem el feixisme*, editat pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, en el marc de la Guerra Civil.

Circa 1936
Cartell de Carme Milà pel Consell de l'Escola Nova Unificada, una de les iniciatives de l'obra de govern republicana més reeixides tot i estar impulsada en el difícil context de la Guerra Civil.

Nova York, 24 d'octubre de 1971
Pau Casals, icona de l'exili català durant el franquisme, pronunciant a la seu de l'ONU el cèlebre discurs «*I'm a catalan*», reivindicant la condició nacional de Catalunya i el seu compromís secular amb la pau, al costat del secretari general de les Nacions Unides, U Thant.

La **dictadura franquista reprimeix** els vençuts —**afusella el president Companys**—, **deroga** l'Estatut i **liquida** els avenços socials i democràtics de la República. Sense poder Catalunya malda per **incorporar una immigració** mai vista. Les lluites obreres, amb **sindicats clandestins**, conflueixen amb la lluita per la democràcia i les llibertats nacionals, en iniciatives unitàries com **l'Assemblea de Catalunya: llibertat, amnistia, estatut d'autonomia i dret a l'autodeterminació**.

Mort **Franco**, el president a l'exili, **Josep Tarradellas** —que havia rebut el testimoni de **Josep Irla**— **torna a Catalunya** el 1977 i la **Generalitat és restaurada** en l'únic acte de **reconeixement de la legitimitat republicana** d'una **Transició amnèsica** que dona lloc a una **Constitució tutelada pels militars** i una **democràcia de baixa qualitat**.

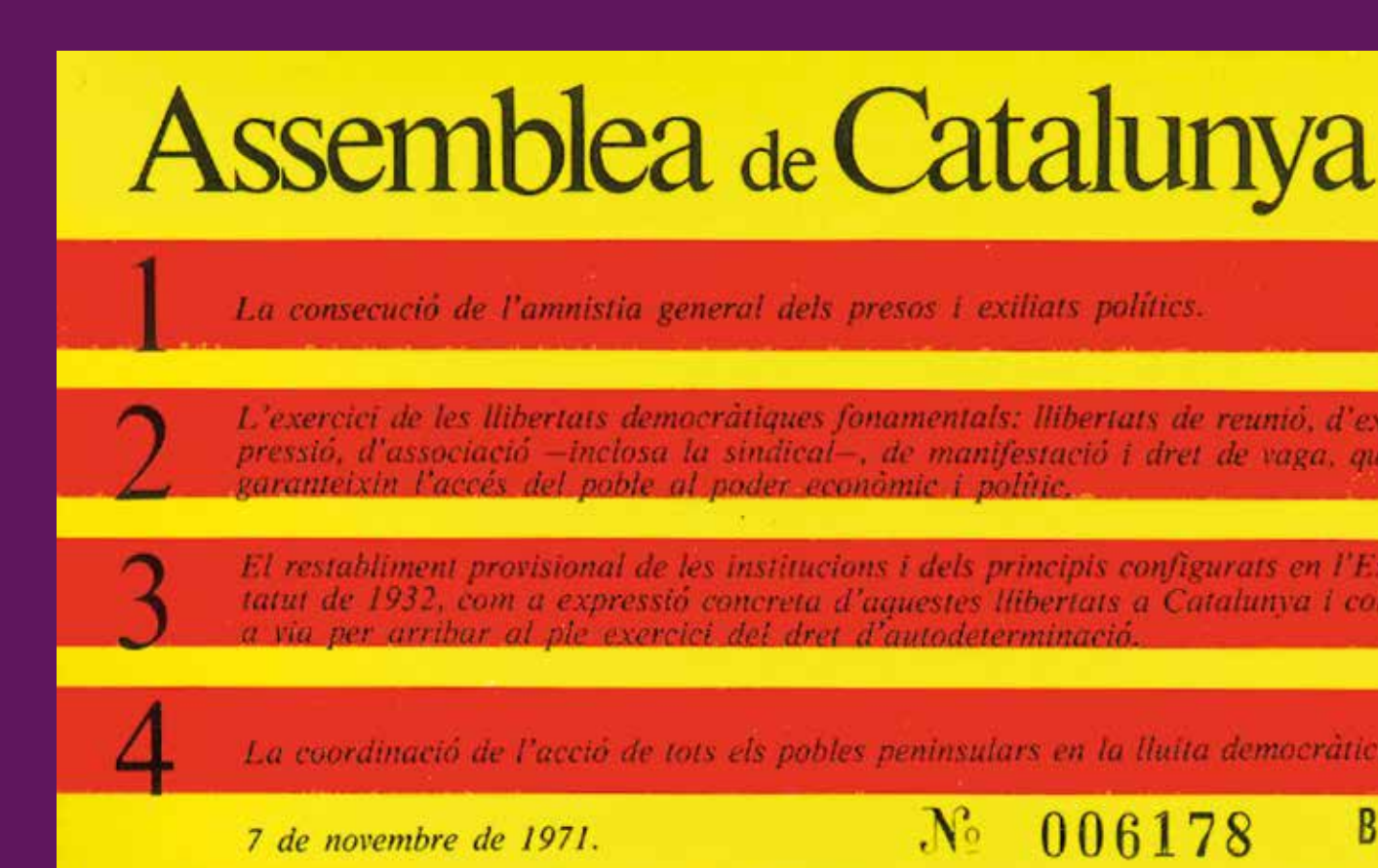
Catalunya aposta per l'autonomisme liberal i democristià de CiU per avançar en l'estat del benestar (educació, salut, barris...) i la **reconstrucció nacional** (TV3, immersió lingüística, Mossos...). I també per assegurar la **modernització de l'Estat espanyol** i la seva **incorporació a Europa** com a garantia de la irreversible democratització del sistema.

El model funciona a batzegades —ofegat pel dèficit fiscal i la invasió competencial—, però acaba fent aigües quan **l'Estatut de 2006** —l'**aposta federalista** del nou govern d'esquerres— és rebaixat a les Corts, i després de referendat pel poble és novament **retallat pel Tribunal Constitucional**, en plena involució democràtica, social i territorial.

La crisi i l'austeritat asimètrica imposada per Madrid a les classes populars catalanes, fan que, amb **l'esgotament de l'autonomisme i la via morta del federalisme**, la societat catalana reaccioni i decideixi que ha arribat l'hora d'exercir **el dret a l'autodeterminació**. **L'ampli consens** catalanista permet l'acord per celebrar, el 9 de novembre de 2014, una **consulta** per tal que el poble de Catalunya **decideixi** si vol esdevenir un **nou estat independent** per construir **un nou país**.

11 de setembre de 2013
Un fragment de la cadena humana que va unir Catalunya del Pertús a Vinaròs reclamant la independència nacional, en una de les mobilitzacions cíviques i polítiques més gran de la història del país.

7 de novembre de 1971
Bo d'ajut a l'Assemblea de Catalunya, que recull el text del seu programa democràtic de quatre punts.

1971
Mapa dels Països Catalans. La reivindicació d'un futur compartit per a tots els territoris de llengua i cultura catalanes va assolir, durant l'oposició a la dictadura franquista, un caràcter hegemònic.

Barcelona, 10 de setembre de 1983
La creació de TV3 va suposar l'accés de la cultura catalana a l'instrument més potent de la cultura de masses de la segona meitat del segle XX. A la imatge, Joan Pera a la primera emissió de TV3.

Barcelona, 11 de setembre de 1977
El moviment obrer sorgit durant la clandestinitat franquista, amb un pes fonamental de la nova immigració espanyola, va fer seves les reivindicacions nacionals al mateix nivell que les democràtiques i socials.

Barcelona, 23 d'octubre de 1977
El retorn de Josep Tarradellas, com a president de la Generalitat, enllaça la legitimitat republicana amb la nova legalitat espanyola, prèvia a la promulgació de la Constitució Espanyola.

Deltebre - Sant Jaume d'Enveja, 30 de març de 2014
Des del 2000 el moviment en defensa del riu Ebre i d'una nova cultura de l'aigua, enfront la política invasiva i especulativa del govern espanyol, ha representat la mobilització en defensa del territori més massiva produïda mai a Catalunya.